

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Tradice svazování chodidel v Číně:
biokulturní pohled**

Štěpánka Hemplová

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Tradice svazování chodidel v Číně:
biokulturní pohled**

Štěpánka Hemplová

Vedoucí práce:

Mgr. Patrik Galeta, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Plzni, 26.04 dubna 2019

Jméno a příjmení.....

Poděkování:

Tímto způsobem bych chtěla poděkovat panu Mrg. Patriku Galetovi, Ph.D. za ochotu vést toto téma, velkou trpělivost a konzultace, cenné poznámky a rady během celé tvorby práce.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 ZÁKLADNÍ ANATOMIE NOHY	3
2.1 Zánártí (tarsus)	5
Kost hlezenní (talus)	5
Kost patní (calcaneus)	5
Kost loďkovitá (os naviculare)	6
Kost krychlová (os cuboideum)	6
Tři kosti klínové (ossa cuneiformia)	6
2.2 Nárt (metatars)	6
2.3 Články prstů (phalanges)	7
2.4 SVALOVÁ, VAZIVOVÁ A KLOUBNÍ VÝBAVA NOHY	8
Klouby	8
Vazy	9
Svaly nohy (musculi pedis)	9
2.5 KLENBA NOHY	11
3 ONTOGENETICKÝ VÝVOJ NOHY	14
3.1 ZDRAVĚ VYVINUTÁ NOHA	14
3.2 POŠKOZENÍ NOHY	14
3.3 VÝVOJ KOSTÍ NOHY	15
3.4 Vývoj a osifikace zánártních kostí	15
Osifikace	15
3.5 Vývoj a osifikace nártních kostí	16
Osifikace	16
3.6 Vývoj a osifikace prstů nohy	16
Vývoj	16
Osifikace	16
4 ANATOMIE MUTILOVANÉHO CHODIDLA	18

4.1	Proces svazování	20
4.2	Důsledky praxe svazování.....	22
5	HISTORIE PRAXE	25
5.1	Původ praxe	26
5.2	Období uskutečňování praxe	30
5.3	Zánik praxe	34
	Ekonomický aspekt zániku praxe	38
	Dopady zániku.....	39
6	KULTURNÍ EFEKT	41
6.1	Variabilita	41
6.2	Lotosové boty	44
6.3	Fetišismus	48
7	ZÁVĚR.....	50
	SEZNAM LITERATURY	52
	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	54
	RESUME	55
	SEZNAM PŘÍLOH	56

Úvod

V této práci bych se ráda zaměřila na význam a původ skoro tisícileté Čínské praxe známé v angličtině jako „foot binding,“ volně překládáno pro účel této práce jako: Praxe svazování chodidel. A prostřednictvím analýzy současných, ale i starších textů, zabírajíce se tímto tématem, představila biologickou, historickou a sociální stránku praxe svazování.

Prvotně si představíme základní anatomickou strukturu lidské nohy, tak abychom si byli schopni představit jaký význam nese noha v životě člověka. Lidská noha, uzpůsobená tak, aby byla schopná nést naši celkovou tělesnou váhu a umožňovala nám zároveň základní lokomoci, jako je chůze, ale také běh a skákání, je v běžných denních činnostech, tak i pro vrcholové sporty nedílnou součástí. Ovšem pokud narušíme základní principy, ze kterých se noha skládá, jak dalece nám to umožní vykonávat ony praxe, na které jsme zvyklí?

V historické části se zaměříme na původ praxe, který je i přes dlouholeté analýzy Čínských, ale i Evropských literátů datován jen nepřesně na podkladě antických textů a samotný původ nebo záměr praxe je stále skryt. Nejdůležitější částí je však samotné působení praxe v průběhu historie, které nese mnoho významů a prostředků pro jeho používání. Na konci se podíváme na relativně rychlý zánik praxe, který mohl proběhnout jen propojením ekonomických, sociálních a politických sfér, usilující o jeho ukončení.

Jelikož byla praxe svazování prováděná pouze na ženách, stala se tak i feministickým předmětem, tudíž se zde dotkneme i tématu ženských emancipačních hnutí, které tuto praxi představovala jako jeden z prostředků, prostřednictvím kterého docházelo k podrobování žen a jejich záměrné fyzické imobilitě, aby tak bylo dosaženo jejich údajné ochrany nebo ekonomické využitelnosti. Deformace měla tak ženy učinit atraktivnější, společensky výše postavené pro lepší manželství, ale přinesla jim fyzické, ale i psychické následky se kterými se musely potýkat po celý zbytek života.

Hlavní otázkou celé práce ale je, jaký skutečný význam nesla praxe v životech Číňanů a co jí učinilo naopak tématem, který je do dnešních dnů

tabuizován a Čína ho stále považuje za něco hanebného v její dlouholeté historii natolik, že se o něm v základních historických nebo cestovatelských příručkách nedočteme i přes jeho tisíciletou tradici.

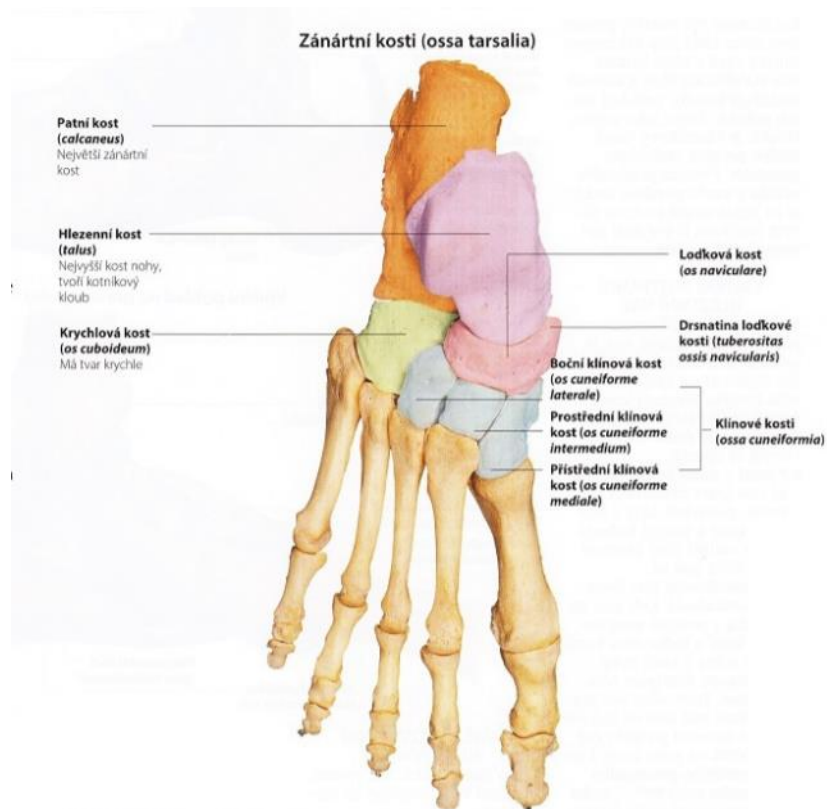
1 ZÁKLADNÍ ANATOMIE NOHY

Ve smyslu anatomickém a medicínském je nohou část dolní končetiny pod hlezenním kloubem. V běžné řeči je slovem noha mnohdy míněna celá dolní končetina, která představuje nedílnou jednotku jak anatomickou, tak funkční. Stav jedné části ovlivňuje postavení i funkci jiných částí těla, tedy pánve, celé páteře i horních končetin (Smetana, 2001).

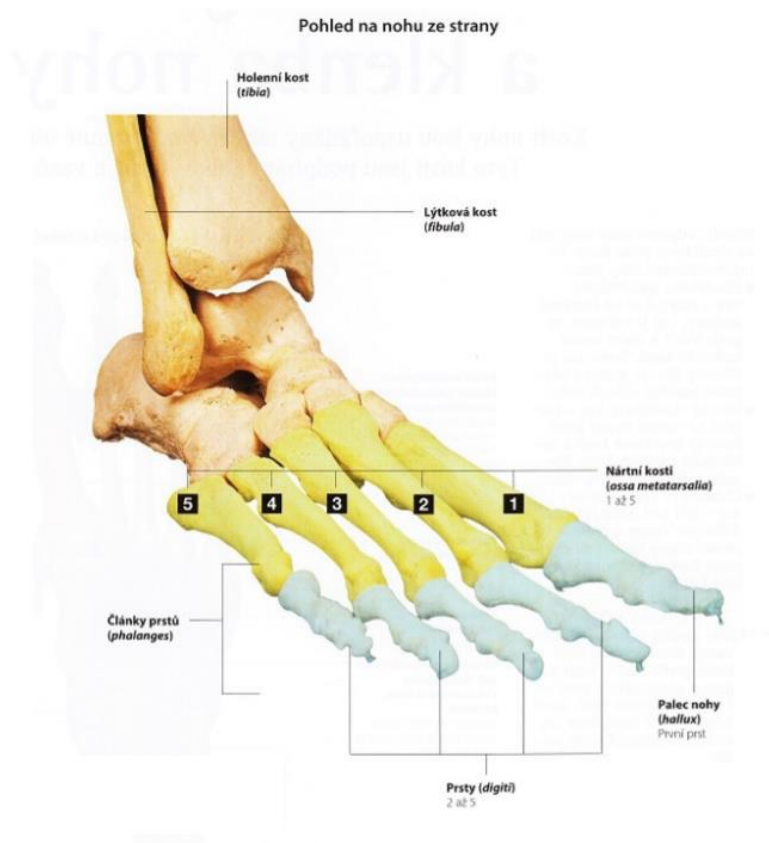
Noha hraje významnou roli v kontrole lidských motorických funkcí, z nichž nejvýznamnější je zprostředkování styku s podložkou, po které chodíme, běháme a skáče. Plní dále funkci statickou (je oporou vzpřímeného těla), dynamickou (nezbytná pro chůzi a běh) a adaptační (tlumení nárazů, přizpůsobení nohy povrchu podložky apod. (Bařa.cz, 2019a; Zhang et al., 2014; Zvonař et al., 2010).

Noha je uspořádana do podélného oblouku, stahována plantární fascií, jejíž opěrné body jsou kost patní a distální konce metatarsů, nese více než 40 % tělesné hmotnosti a přispívá tak k celkové tlumící struktuře (Reznikov et al., 2017).

Kostru nohy (ossa pedis) dělíme anatomicky na tři oddíly, jenž dohromady tvoří 26 + 2 kostí. Sedm nepravidelných zánártních kostí (viz obr. 1) (ossa tarsalia), pět nártních kostí (ossa metatarsalia) a čtrnáct prstních článků, tvořící kostru prstů (phalanges) (viz obr. 2). Někdy jsou do počtu započítávané i dvě sezamské kůstky, ležící pod hlavičkou první nártní kosti (Bařa.cz, 2019; Abrahams, 2014, p. 372).

Obrázek 1 Kostra nohy – zánártní kosti (Abrahams, 2014, p. 272)

Obrázek 2 Kostra nohy – nártní kosti a články prstů (Abrahams, 2014, p. 273)

1.1 Zánártí (tarsus)

Zánártí, je tvořeno kostí hlezenní, patní, loďkovitou, krychlovou, a třemi kostmi klínovými. Kostí zánártí jsou klasifikovány jako kosti typu krátkého a vyznačují se omezenou pohyblivostí. Jejich funkcí je nést váhu těla, přenášet jeho hmotnost a pomáhat při pohybu (chůzi a běhu). Zánártní kosti jsou ekvivalentem zápěstních kostí v ruce s tím rozdílem, že zápěstních kostí je osm. Zánártní kosti mají poněkud odlišné uspořádání než kosti zápěstí, což odpovídá odlišné funkci ruky a nohy (Abrahams, 2014, p. 372).

Kostra nohy je uspořádaná ve dvou proximodistálních pruzích. Vnitřní a současně výše položený pruh jde od kosti hlezenní přes kost loďkovitou a tři kosti klínové na první tři kosti nártní. Vnější a níže položený pruh zahrnuje kosti patní, před ní kost krychlovou a na ni navazující 4. a 5. kosti nártní (Čihák, 2009, p. 271).

Kost hlezenní (talus)

Tvar hlezenní kosti umožňuje rozložení váhy přenášením síly dozadu, dolů a směrem dopředu na přední stranu chodidla (Abrahams, 2014, p. 372).

Hlezenní kost je neproximálnější kostí nohy, je součástí hlezenního kloubu, ve kterém je kloubně spojena s holenní a lýtkovou kostí. Hlezenní kost nese veškerou váhu těla, kterou na ní přenáší holenní kost (Abrahams, 2014, p. 372; Čihák, 2009, pp. 271–272).

Kost patní (calcaneus)

Je příkloubená ke kosti hlezenní a posunutá mediálně, je největší kostí nohy a je snadno hmatatelná pod kůží, protože její hrbol tvoří patu. Má důležitou roli v přenášení váhy těla z hlezenní kosti na podložku. Na vnitřní straně patní kostí je výběžek neboli hlezenní podpěra, která podpírá hlavici hlezenní kosti (Abrahams, 2014, p. 372; Čihák, 2009, pp. 272–275).

Kost lod'kovitá (os naviculare)

Je relativně malá kost, jenž je ve své přední části připojena ke kosti hlezenní a připomínající tvarem lod'ku. Má drsnatinu (tuberositas ossis navicularis) která může při větším rozsahu způsobovat bolest při tření o obuv (Abrahams, 2014, p. 372; Čihák, 2009, p. 275).

Kost krychlová (os cuboideum)

Má zhruba tvar krychle a je přikloubená zředu ke kosti patní na zevní straně nohy a má žlábek, kterým probíhá svalová šlacha (Abrahams, 2014, p. 372).

Tři kosti klínové (ossa cuneiformia)

Jsou zředu přikloubené ke kosti lod'kovité, pojmenované podle uložení: přístřední, největší z těchto kostí (os cuneiforme mediale) obrácená ostřím klínu do hřbetu nohy, prostřední (os cuneiforme intermedium), jejíž ostří klínu míří plantárně a boční (os cuneiforme laterale), jenž má ostří klínu obrácené do chodidla. Jednotlivé směry klínu klínových kostí umožňují tvorbu příčné klenby nohy. (Abrahams, 2014, p. 372).

1.2 Nárt (metatars)

Je tvořen pěti nártními kostmi zkráceně označovanými jako 1. – 5. Společně s články prstů jsou to kosti typu dlouhého, které se skládají z tří hlavních částí: báze (*basis*) – širšího proximálního úseku, který je kloubně spojen se zánártními kostmi. Protáhlého štíhlého těla (*corpus*) a hlavičky (*caput*), tvořící distální tělo kosti, jenž je kloubně spojená s odpovídajícími články prstů (Čihák, 2009, pp. 276–277).

Zatímco svojí stavbou připomínají nártní kosti záprstní kosti ruky, jejich uspořádání je mírně odlišné. To je dáno zejména tím, že palec nohy leží ve stejné rovině jako ostatní prsty a není schopen opozice jako palec ruky (Abrahams, 2014, p. 373).

1.3 Články prstů (phalanges)

Kostru prstů tvoří jednotlivé články; dva na palci a po třech na ostatních prstech. Na každém článku prstu jsou tři hlavní části: základna (basis phalangis), tělo (corpus phalangis) a hlavička (caput phalangis). Základna je širší proximální úsek kosti. Tělo článků je střední, štíhlejší část podobající se článkům na ruce jen u článků proximálních, těla ostatních článků jsou zpravidla velmi krátká. Hlavička článku distálně končí a podobně jako na ruce, končí konvexní kladkou s rýhou, kromě poslední řady článků, kde kladka již není. Prsty udržují stabilitu nohy a palec, je důležitý při odvíjení nohy od podložky při chůzi či běhu (Abrahams, 2014, p. 373; Čihák, 2001, pp. 277–278; Baťa.cz, 2019)

1.4 SVALOVÁ, VAZIVOVÁ A KLOUBNÍ VÝBAVA NOHY

Kloubní, vazivová a svalová výbava je důležitou součástí nohy, pro správné fungování jejich základních funkcí. Udržuje základní spojení kostí a tvar nohy, jako je nožní klenba. Z hlediska mutilace chodidla je tedy důležité na některé klouby, vazy a svaly upozornit důkladněji, neboť při deformaci u nich také dochází ke změnám.

Klouby

Horní kloub zánártní (neboli hlezenní), ve kterém se stýká kost lýtková a kost holení s kostí hlezenní, umožňuje noze pouze malý rozsah pohybu, a to plantární a dorsální flexi. O další pohyby jako je everse nebo inverse se starají distálně umístěné klouby, a to konkrétně v dolním zánártním kloubu, který je složen ze dvou hlavních oddílů *articulatio subtalaris* v místě kde se hlezenní kost pohybuje proti patní kosti, *articulatio talocalcaneonavicularis* a *articulatio calcaneocuboidea*, jenž je připojen laterálně (Abrahams, 2014, p. 374; Čihák, 2009, p. 312).

Další důležité skloubení je kloub Chopartův (*articulatio tarsi transversa*), jenž je kloubní linií, tvořenou kloubními povrchy části patní kosti a hlezenní kosti (*articulatio calcaneocuboidea*), loďkové kosti a krychlové kosti (*articulatio talocalcaneonavicularis*) (Čihák, 2009, p. 312).

V noze nalezneme řadu dalších synoviálních kloubů v místech styku dvou kostí. Tyto klouby jsou však většinou pevně spojeny tuhými vazy a neumožňují velký rozsah pohybu. Jedním z těchto důležitých spojení je Lisfrankova kloubní linie, zahrnující *articulationes tarsometatarsales* a *articulationes intermetatarsales*, jenž jsou zapojeny do pérovacích pohybů nohy a umožňují malé pasivní pohyby při změně zátěže nohy. Kloubní spojení nártních kostí a článků prstů (*articulationes metatarsophalangeae*) (Abrahams, 2014, p. 374; Čihák, 2009, p. 314).

Klouby mezi články prstů (*articulationes interphalangeae proximales et distales*) a u palce (*articulatio interphalangea hallucis*), umožňují pohyb, ale

daleko menší, než je tomu v případě ruky. Základní a střední postavení je malá flexe (Abrahams, 2014, p. 374; Čihák, 2009, p. 310).

Vazy

Kosti nohy jsou seskupeny tak, že tvoří klenuté oblouky, proto aby udržely svůj tvar, jsou podpírány řadou vazů. Zpevňující vazy zajišťují, aby noha poskytovala pružnou, ale pevnou základnu pro udržení váhy těla a zároveň usnadňovaly pohyb (Abrahams, 2014, p. 374).

Mezi tři nejvýznamnější vazy, jenž se nachází na chodidlové ploše, patří: ligamentum calcaneonaviculare plantare, rozpínající se od hlezenní podpěry k zadní straně loďkové kosti. Ligamentum plantare longum, probíhající od plantární strany patní kosti ke krychlové kosti. Ligamentum calcaneocuboideum plantare, který jde od přední strany spodní plochy patní kosti ke krychlové kosti (Abrahams, 2014, p. 374).

Celá řada dalších vazů podporuje a svazuje nártní kosti a články prstů, mezi, než patří kupříkladu vazy metatarzofalangových kloubů. Vazy podílející se na udržení spojení nártních a zánártních kostí jsou například vazy ze skupiny ligamenta tarsometatarsalia plantaria a dorsalia. Ligamenta intercuneiformia dorsalia, ligamenta cuneonavicularia dorsalia podílející se na upevnění zánártních kostí na hřbetu nohy. Dalšími jsou například ligamentum talocalcaneare laterale (zadní snopce) et mediale, podílející se na udržení připojení kosti patní ke kosti hlezenní (Čihák, 2009, p. 310).

Svaly nohy (musculi pedis)

Svaly nohy najdeme na hřbetu nohy a na plosce nohy. Svaly, které jsou zodpovědné za pohyb nohy, leží spíše v krajině bérce, než v noze samotné, neboť jim to umožňuje samotný a výkonnější pohyb. (Abrahams, 2014, p. 376).

Většina svalů nohy se nachází v plosce nohy. Na hřbetu nohy najdeme dva základní svaly, které jsou uloženy pod šlachami dlouhých extensorů, z přední strany bérce. Oba tyto svaly pomáhají šlachám dlouhých natahovačů při

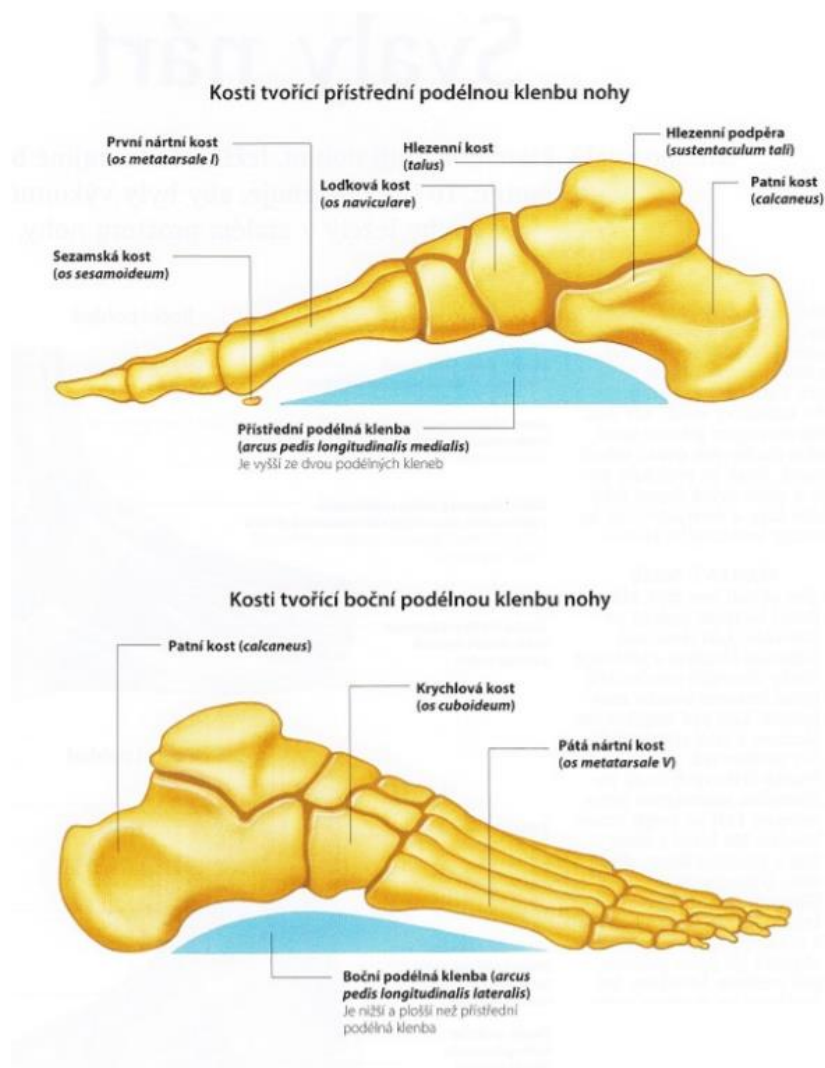
natahování prvních čtyř prstů, dorzální flexi, kde se již dlouhé natahovače nemohou zapojit (Abrahams, 2014, p. 377; Čihák, 2009, p. 453).

Krátký natahovač prstů (*musculus extensor digitorum brevis*), krátký sval, který natahuje nebo zvedá prsty vzhůru. Vybíhá z horní strany patní kosti a dolního poutka natahovačů, které leží těsně nad lýtkovým kloubem. Tento sval se dělí na tři části, každá má svoji šlachy a upíná se na druhý až čtvrtý prst. Druhým svalem je krátký natahovač palce (*musculus extensor hallucis brevis*), krátký sval, který je částí krátkého natahovače prstů, upínající se na palec (Abrahams, 2014, p. 377; Čihák, 2009, p. 453).

Na straně chodidla najdeme malé vnitřní svaly, rozložené do čtyř vrstev, jenž tvoří čtyři skupiny. Svaly palce, svaly malíku, svaly střední skupiny a *mm. interossei*. Tyto svaly, spolupracující s externími svaly, umožňují funkce, které noha vykonává, (jako stání, chůze, běh a skákání) a také podpírají nožní klenby. Tři z těchto vrstev leží pod povrchovou vrstvou chodidla, podpírají nožní klenby a umožňují nám stát na nerovném povrchu (Abrahams, 2014, p. 378; Čihák, 2009, p. 453).

1.5 KLENBA NOHY

Pro správnou funkci nohy má rozhodující význam dobře vytvořená klenba nožní, která je i jejím výrazným rysem (viz obr. 3). Její kosti jsou uspořádány do klenutých oblouků, které jsou podmíněny tvarem seskupení zánártních a nártních kostí (Čihák, 2001, p. 317; Baťa.cz, 2019).

Obrázek 3 Klenby nohy (Abrahams, 2014, p. 275)

Klenutí nohy má za následek, že se noha neopírá o podložku celou chodidlovou plochou, ale jen ve třech místech. Význam kleneb nožních je mnohostranný. Umožňuje dostatečnou flexibilitu při chůzi po nerovném povrchu a zároveň nést váhu těla vhodným rozložením zatížení, usnadňuje udržení

rovnováhy těla i při stožení na jedné noze a chrání před tlakem cévy a nervy, uložené v plosce nohy (Čihák, 2001; Bařa.cz, 2019).

Klenba nohy je sklenutá podélně a příčně. Nejvyšším místem chodidlové strany skeletu nohy je kost hlezenní v místě *fibrocartilago navicularis*.

Podélná klenba nohy je vyšší na tibiální straně (přístřední podélná klenba) a nižší na straně fibulární (boční podélná klenba) (Čihák, 2009).

Přístřední podélná klenba je důležitější. Jsou v ní zastoupeny patní kost, hlezenní kost, loďkovitá kost, tři klínové kosti. Hlavice hlezenní kosti tento oblouk podpírá. Boční podélná klenba je mnohem nižší a plošší, přičemž při stožení spočívají kosti na podložce. Postranní klenba je tvořena patní kostí, krychlovou kostí a čtvrtou a pátou nártní kostí. Na udržování podélné klenby se podílejí vazy plantární strany nohy, orientované podélně, z nichž nejvyšší význam má *ligamentum plantare longum*. Vazy samy by nestačily k udržení klenby, proto se podílejí svaly jdoucí longitudinálně chodidlem (*m. tibialis posterior*, *m. flexor digitorum longus*, *m. flexor hallucis longus*, povrchově probíhající krátké svaly plosky), dále povrchová *aponeurosis plantaris* a šlašitý třmen pod chodidlem, pomocí něhož tibiální stranu nohy táhne vzhůru *m. tibialis anterior* (Abrahams, 2014, p. 375; Čihák, 2009, p. 317).

Příčná klenba probíhá napříč nohou. Na každé straně je podpírána podélnou klenbou a tvoří ji základny nártních kostí, krychlové kosti a tři klínových kostí (Abrahams, 2014, p. 375).

Na úpravě čeho se podílí zejména poloha dvou hlavních paprsků nohy stojících v tarsálním úseku v různé výšce podložky. Na udržení příčné klenby se účastní napříč probíhající systémy vazů na plantární straně a šlašitý třmen, jímž ji společně podchycuje *m. tibialis anterior* a *m. fibularis longus* (Čihák, 2009, pp. 317–318).

Nášlapná plocha chodidla závisí na tvaru obou kleneb nohy. Klenutý tvar nohy je dobře vidět na otisku nohy. Noha se dotýká podložky v souvislé ploše jen na zevní straně. Otisk zanechává pouze pata, když se váha těla v klidném stožení přenáší vzad a vpředu na hlavici, vnější hranu chodidla 1. metatarzální kosti a na

hlavici 2. metatarzální kosti. Zátěž hlavic ostatních metatarzálních kostí postupně k zevní straně nohy ubývá. Dále bříška pod hlavičkami nártních kostí a špičky prstů. Zbytek nohy je nadzvednut nad povrchem (Abrahams, 2014, p. 375; Čihák, 2009, p. 318).

Oslabení svalů a uvolnění (protažení) vazů udržující nožní klenbu má za následek pokles mediální strany nohy a z toho plynoucí změnu (rozšíření) nášlapné plochy, jakož i změnu napětí vazů a svalů. Pokles klenby je proto doprovázen obtížemi a bolestmi nohy a svalů udržující klenbu nohy při chůzi a při stoji. Vzniká tzv. plochá noha (*pes planus*). Pro plochou nohu je také charakteristický pokles vnitřního kotníku směrem k podložce a s tím spojené vyvrácení patní kosti, že osa paty (namísto aby stála vertikálně) ubíhá stranou (Čihák, 2009, p. 318).

2 ONTOGENETICKÝ VÝVOJ NOHY

Dětská noha se zásadně liší od dospělé, roste velmi rychle a mění se v délce, šířce i proporcích. Noha malého dítěte roste v průměru 15 až 18 milimetrů za rok, u starších dětí 8 až 12 milimetrů. Růst nohy není plynulý, ale probíhá ve skocích. Pokud není chodidlo deformováno některou z vrozených vad, nebo záměrnou mutilací, záleží další vývoj dětské nohy na správnosti celkového růstu a rozvoji hybnosti, zatěžování či správné výživě nebo také na správném obouvání (Smetana, 2001).

2.1 ZDRAVĚ VYVINUTÁ NOHA

Zdravá noha vytváří na vnitřní straně podélnou klenbu, která je na zevní hraně minimální, a příčnou klenbu v místě kostí zánártních, především jejich hlavic. Prsty mají být volně pohyblivé a neskrčené, podélná osa palce v podélné ose chodidla. Pata má být užší než průměr kotníků. Z posteriorním pohledu má stát kolmo na podložku v pokračování podélné osy bérce při plném zatížení ve stoje. Pata je v horní části užší než nad podložkou, prsty a chodidla jsou bez otlaků.

U dětské nohy je vytvořen v místě podélné klenby tukový polštář, který ji zcela vyplňuje a vyvolává dojem ploché nohy. Později mizí. Proto až do věku dvou až tří let nelze mluvit o ploché noze pouze na základě tohoto fyziologického stavu. Mluvíme o ní pouze tehdy, když je patní kost ve výše popsaném stoji uchýlena od osy bérce, nebo je-li chodidlo vyloženě prohnuto jako kolébka. (Smetana, 2001).

2.2 POŠKOZENÍ NOHY

Kosti, svaly a klouby nohy tvoří funkční harmonický celek, u kterého, v případě poškození (kostí, kloubů či měkkých tkání) vrozeného či získaného, vznikne funkční či estetická vada (Zhang et al., 2014, p. 1).

Pro správný anatomický tvar nohy je velmi důležité postavení patní kosti vzhledem k ose celé dolní končetiny. Správné postavení patní kosti je takové, kdy její osa je v prodloužení vertikální osy bérce, tj. kolmo k podložce. Patní kost

však často nacházíme i v jiném postavení. Nesprávné postavení kosti patní má dvě základní varianty:

postavení vbočené (valgózní – nohy do X)

postavení vybočené (varózní - nohy do O) (Bařa.cz, 2019b)

Směr vývoje nohy může být měněn pozitivně i negativně různými vlivy jak jiných částí těla, tak i působením zevního prostředí, a to přímo nebo zprostředkovaně, např. působením obuvi nebo v případě této práce, působením tlakových obvazů a speciální obuvi u čínských dívek. Z toho důvodu nohy často podléhají módě (Smetana, 2001).

2.3 VÝVOJ KOSTÍ NOHY

Nejpodstatnější částí při mutilaci je právě vývoj kostí, neboť kosti nohy malého dítěte jsou dlouho chrupavčité, tudíž měkké a schopné se rychle deformovat buď špatnou obuví, záměrným deformováním z vnějšku nebo nadměrným zatížením. Dětské nohy mají sníženou citlivost vůči bolesti a tlaku (Smetana, 2001).

2.4 Vývoj a osifikace zánártních kostí

Mezenchymové základy zánártních kostí se vytvářejí v 6. týdnu vývoje v děloze. Chondrifikace těchto základů probíhá od 7. týdne vývoje. První osifikace se objevuje ještě prenatálně, v kosti patní kolem 16. týdne vývoje, v kosti hlezenní kolem 6. měsíce prenatálního života (Čihák, 2017).

Osifikace

Osifikace zánártních kostí probíhá způsobem osifikace krátkých kostí, tj. pro každou kost z jednoho osifikačního jádra. Výjimku tvoří kost patní, který má ještě šupinovitou epifýzu na zadním povrchu *tubera calcanei*. Osifikace začíná v kosti patní mezi 3. a 4. fetálním měsícem, a to perichondriální s následující enchondrální osifikací. Na druhém místě osifikuje kost hlezenní (v 6. fetálním měsíci) po něm kost krychlová (od 9. fetálního měsíce). Vnější kost klínová osifikuje v 1. roce života. Vnitřní kost klínová a střední kost klínová osifikují od

2. roku, kost loďkovitá od 3. roku. V některých kostech, zejména v kosti loďkovité, nástup osifikace časově kolísá. V kosti patní vzniká od 6. a 8. roku plochá epifýza v místě *tuber calcanei*, který srůstá mezi 14. a 16. rokem, u dívek dříve (Čihák, 2017).

2.5 Vývoj a osifikace nártních kostí

Prochondrální zahuštění mesenchymu pro jednotlivé nártní kosti se začíná vytvářet v polovině 6. týdne vývoje v děloze. Do konce 7. týdne začínají tyto základy chondrifikovat (Čihák, 2017, pp. 303–304).

Osifikace

První osifikace nártních kostí začíná od 9. týdne v diafýsách metatarsů a do 10. týdne u palce a 5. prstu. Od 3. roku se objevují osifikační jádra epifys u palce a až od 4. roku u ostatních nártních kostí. Mezi 17. a 20. rokem dochází k srůstu epifysu s diafýzami (Čihák, 2017, pp. 303–304).

2.6 Vývoj a osifikace prstů nohy

Vývoj

Koncem 6. a v 7. týdnu vývoje se utváří mezenchymové základy článků prstů nohy. Chondrifikace v tělech proximálních a středních článků probíhá v 7. týdnu vývoje, chondrifikace v tělech distálních článků až v 8. týdnu. První osifikace začíná v distálních člancích prstů v 9. až 12. týdnu vývoje. Následuje osifikace v tělech proximálních článků a teprve potom v tělech článků středních (Čihák, 2017).

Osifikace

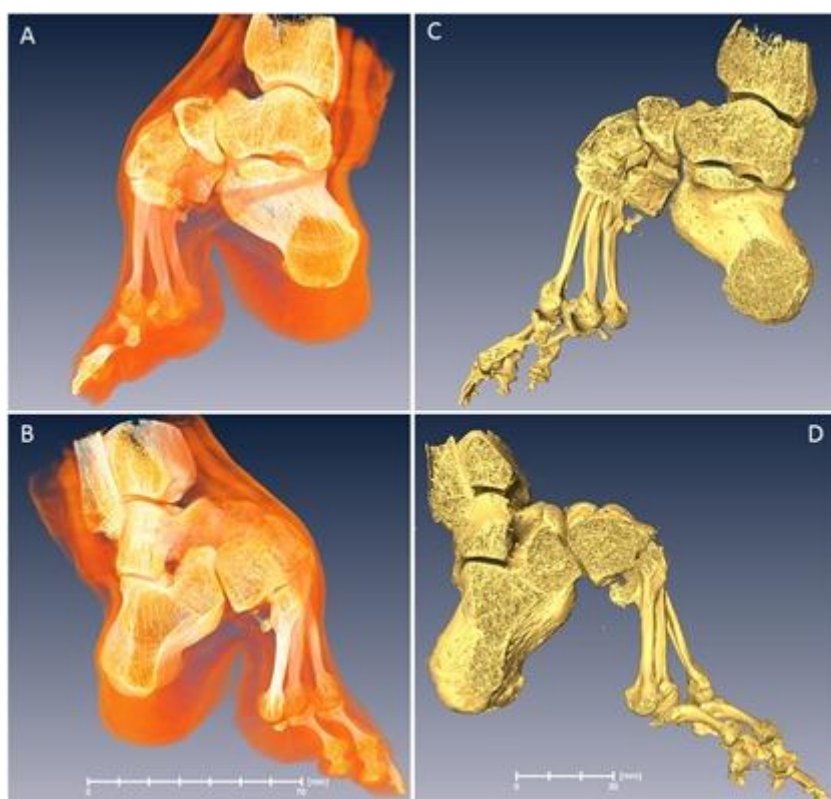
Články prstů jsou monoepifysové kosti, s epifysou proximálně. Osifikační jádra v diafýzách se objevuje zpravidla, s možností značné variability, nejdříve v distálních člancích, od 9. do 12. fetálního týdne, v proximálních člancích mezi 11. a 15. fetálním týdnem a ve středních člancích po 15. fetálním týdnem. Jádra

epifys se objevují mezi 2. a 8. rokem života, u palce nejčastěji v průběhu 2. – 3. roku. Osifikace v epifyse se spojuje v diafýze v 17. – 18. roce (Čihák, 2017).

3 ATOMIE MUTILOVANÉHO CHODIDLA

Navzdory tomu, že praxe svazování chodidel byla součástí života čínské společnosti, po dlouhou dobu, byla tato praktika vždy popisována spíše jen na sociokulturní úrovni a jen málo prací se věnovalo biologickému rozboru mutilace způsobené důsledkem svazování.

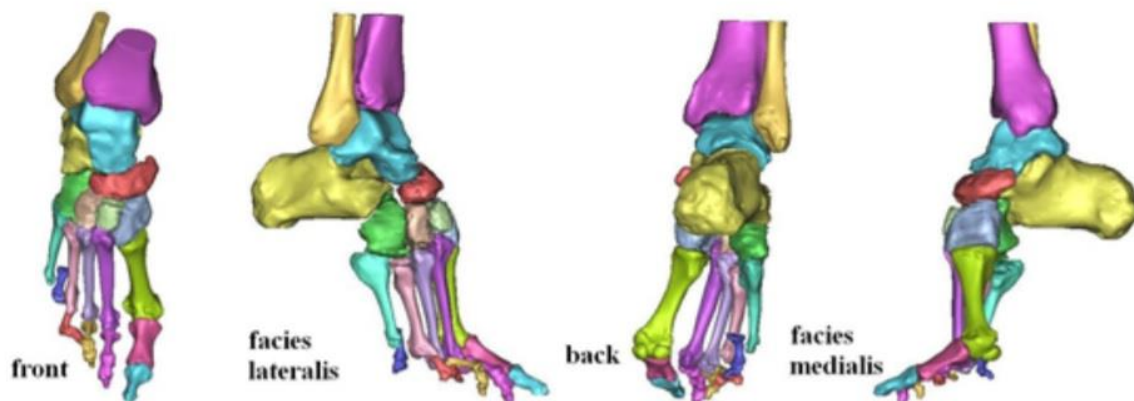
Základními morfologickými znaky svázaného chodidla jsou ostrá deformace 2. – 5. prstu, které jsou společně s vertikálně umístěnou patou, stlačeny k sobě a tvoří tak abnormálně vyšší podélný oblouk (viz obr. 4) (Chan, 1970, p. 229; Mei et al., 2015, p. 2).

Obrázek 4 Základní morfologie mutilovaného chodidla (Reznikov et al., 2017, p. 1919)

Z vnějšku působící silou pomocí obvazů, jsou deformovány 2. – 5. prst společně s patou. Prsty jsou složené pod podešví (plantar sole), přičemž u 4. – 5. phalangu dochází k výrazné deformaci, kdy čtvrtý prostřední a distální článek je výrazně ohnutý do vnitřní strany chodidla a dislokace pátého prstu je zřejmě na základě malopozice páté metatarsální kosti. Druhý a třetí prst jsou poté

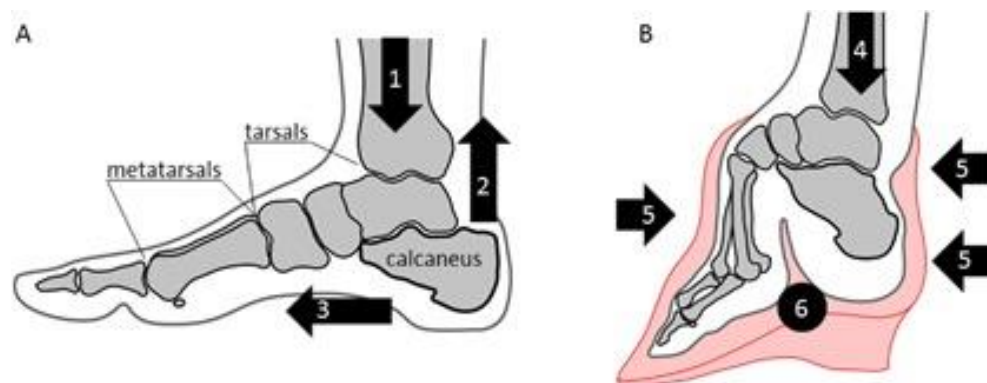
v dorsiflexi, jak je vidět na (viz obr. 5) z laterálního pohledu (Zhang et al., 2014, p. 2).

Obrázek 5 3D sken případové studie mutilovaného chodidla a jeho rozložení jednotlivých kostí (Zhang et al., 2014, p. 2)

Calcaneus se podobně jako prsty pomocí obvazů ohýbá tak, že osa kosti je téměř svislá a tvoří zhruba pravý úhel s metatarzálními kostmi. Úhel CMT (úhel calcaneu a 1. metatarsu) je společně s úhlem TMT, který svírají talus a 1. metatars, daleko menší, než je tomu v případě zdravého jedince. A to konkrétně CMT, v případě zkoumaného jedince zabírá úhel 80° a TMT-LAT úhel 140° . U zdravého jedince se úhly CMT pohybují okolo 123° - 172° a TMT neboli „Mary’s angle“ je 0° (180°). Calcaneus se tak stává umělým prodloužením dolních končetin a nese tak většinu tělesné hmotnosti. Ostatní zaznamenané úhly³, jež mezi sebou svírají kosti v případě mutilovaného chodidla, vykazují naopak daleko vyšší hodnoty než u normálního jedince, což je dokladem daleko vyššího podélného oblouku charakteristického pro pes cavus (ortopedické onemocnění abnormálně vyšší nožní klenby), který se vytvoří při změně působení zátěže na kosti (viz obr. 6) (Chan, 1970, p. 229; Cvalínová & Al, 2015; Luijckx, Mudgal, & Al., 2005; Reznikov et al., 2017, p. 1917; Zhang et al., 2014, p. 2).

³ Laterální pohled úhel: Talokalkaneu (TCA), Kalkaneu a 1. metatarsu (CMT), Talu a 1. metatarsu (TMT-LAT), Horizontálně metatarsální (HMA). Úhly antero-posterior, Hallux valgus-vybočeného palce (HVA), Talu a 1. metatars (TMT-AP), I – II inter-metatarsu (I-II IMA), I–V inter-metatarsu (I-V IMA), 1. kost klínová a metatarsu (FCMA) (Zhang et al., 2014)

Obrázek 6 Znárodnění rozložení zátěže na kosti Mutilovaného vs normálního chodidla (Reznikov et al., 2017, p. 1917)

3.1 Proces svazování

Proces svazování začínal u dívek v rozmezí mezi 3–11 lety, přičemž každé práce uvádějí jiný věk, neboť to bylo ovlivněno například ekonomickým a sociálním statusem rodiny.

Mladý věk dívek byl zvolen logicky z důvodu stále fyzicky měkkých tkání a chrupavčitých kostí, které se snadněji během svazování tvarovaly. Noha se nejdříve ponořila do studené nebo horké vody s přísadou různých bylin, aby tak došlo ke změkčení tkání pro snazší manipulaci. Noha byla očištěna od ztvrdlé a mrtvé kůže, nehty byly zastřiženy na co nejkratší možnou délku, aby se zabránilo poškození a možné infekci. Nohy byly namasírovány a potřeny kamencem, který je poté třeba vkládat i mezi prsty, pro zabránění pocení (Mao, 2012, p. 2; McManus, 2013a).

Matka nebo starší, zkušenější žena ve vesnici, následně ohnula všechny čtyři malé prsty pod chodidlo. Poté celou nohu začala stahovat obinadlem o velikosti zhruba 5 cm x 3 m, které bylo většinou bavlněné (viz obr. 7). Cílem bylo nechat nepoškozený palec a břívka chodidla, udržet čtyři prsty pod nohou a ohnout patu k přední části chodidla, do vertikální polohy. Silou bandáží dojde k porušení klenby a její ohnutí do extrémně klenutého tvaru (McManus, 2013).

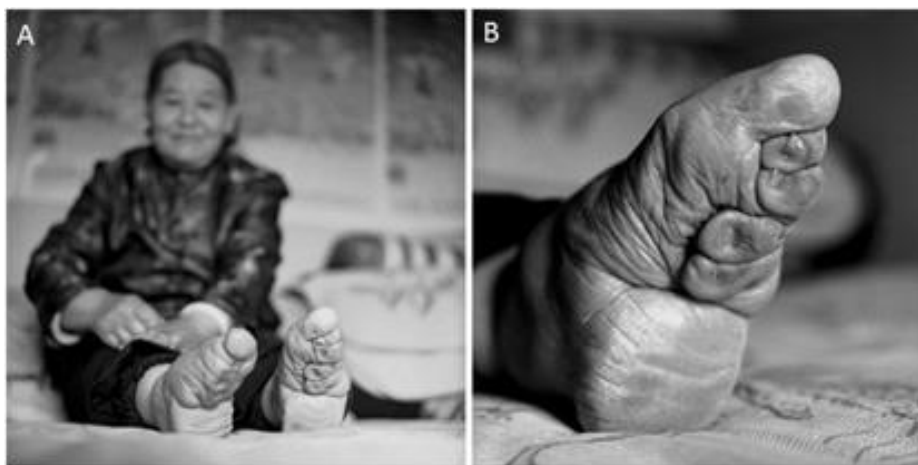

Obrázek 7 Bandáže pro průběh svazování (Ko, 2001, p. 55)

Proto, aby se zabránilo roztržení obvazů, jsou ještě následně na několika místech sešity. Po dokončení celkového procesu je dívka nucena se ihned postavit, tyto prvotní kroky byly považovány za ty nejbolestivější a bolest trvala ještě následující roky. Dívka je dále donucována chodit delší vzdálenosti, aby tak silou vlastní tělesné hmoty urychlila proces deformace do požadovaného tvaru (Mao, 2012, p. 2).

Každé dva dny se musely obvazy sundávat a tento proces zopakovat, přičemž jsou nohy znova ošetřeny, očištěny, zbaveny mrtvé kůže, nehty jsou opět zkráceny a noha v opětovném způsobu zase svázána, ale tentokrát pevněji a taktéž se zmenšuje i velikost bot, tak aby se jim noha plně přizpůsobila (McManus, 2013; Mao, 2007, p. 2).

Celý proces deformace trval zhruba dva roky, kdy noha dosáhla požadovaného zašpičatělého, kuželovitého tvaru (viz obr. 8). V prvních fázích se o dívku většinou starala matka, poté se dívka musela naučit nohy ošetřovat sama. Aby si noha udržela tvar, pokračovalo se ve svazování zhruba dalších deset let a obvazy se poté sundávaly jen v určitých situacích, jako byla například ošetřování a opětovné upevňování, aby tak nedošlo k pře-transformaci, která mohla být stejně bolestivá jako při prvotní mutilaci (McManus, 2013).

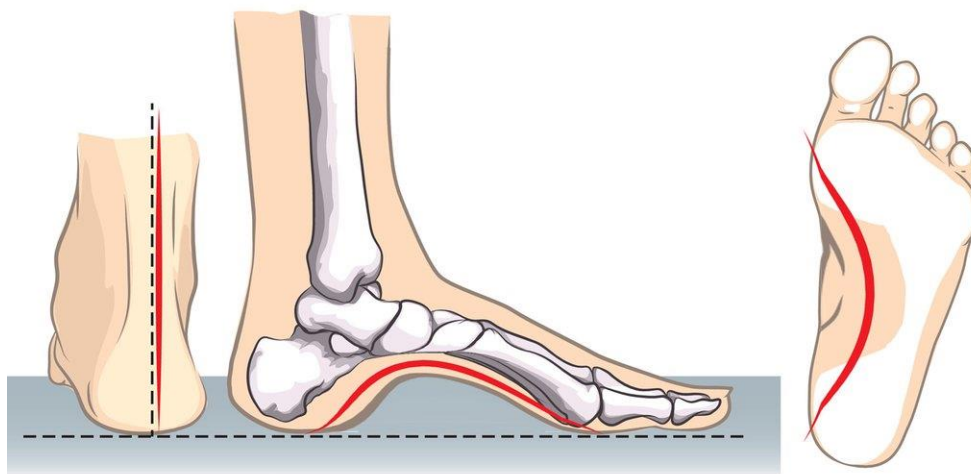
Obrázek 8 Tvar mutilovaného chodidla (Reznikov et al., 2017, p. 1916)

3.2 Důsledky praxe svazování

Vzhledem k působení vnějších sil, prostřednictvím bandáží, se změnilo nejen fyzické uspořádání kostí a svalů, ale došlo i k úpravě rozložení hmotnosti těla jak při chůzi, tak i při dalších aktivitách, které měly za následek různé dopady a úpravy pro minimalizaci bolesti.

Jedním z prvotních následků již se zahájením svazování byla vysoká citlivost, bolest v přední části chodidla, natékání, plnění hnisem, což způsobovalo ještě větší bolest a také vyšší riziko infekce v důsledku zarůstání nehtů, kdy infekce mohla zapříčinit nemoc, a dokonce i následnou smrt mladé dívky. Stejně tak se mohla objevit i gangréna v důsledku příliš těsné vazby. Tyto a další komplikace se pak zvyšovaly s postupným stářím (Mao, 2012, p. 4; McManus, 2013a).

Typickou deformací, ke které vedlo prostřednictvím svazování, je Pes cavus (viz obr. 9), který je charakteristický zdvižením středního podélného oblouku, je strukturálně strnulý a bez schopnosti absorpce šoku. Tato deformace vedla k typickému zkrácení nohy a redukci kontaktní plochy, v důsledku čehož se zvyšuje vrcholový tlak v odpovídajících částech. A to konkrétně v mediální části přední nohy (palec a metatarsální hlavy) a v mediální a laterální části zadní nohy, přičemž největší tlak nese právě pata. Toto vedlo k nadměrné tvorbě mozolů, metatarzií, seasmoitidu a dalších kožních patologií (Mei et al., 2015, p. 6; Zhang et al., 2014, p. 3).

Obrázek 9 Charakteristika Pes cavus – abnormálně zvýšený oblouk (Roth, 2019)

Většina žen s mutilovanými chodily má daleko větší předpoklad pádu, nadměrné potíže při vstávání ze židle, aniž by měla jakoukoli podporu a neschopnost podpěry, který je v Číně důležitý pro využívání toalety a další aktivity. Pro udržení rovnováhy musela žena soustředit váhu na spodní část těla, tlačit na pánev, což poté zapříčinilo její postupné snížení. Ve spojení s deformací jsou také zaznamenány nižší hodnoty hustoty kostní tkáně dolní části kyčlí, zřejmě v důsledku omezení váhové aktivity. Kombinace rizikovosti častějších pádů a nižší hustotou kosti kyčle může vést k častějším zlomeninám krčků (Cummings, Ling, & Stone, 1997, pp. 1678–1679; Mao, 2012, p. 4).

Některé ženy, zaznamenány ve studiích, však vykazovaly velkou fyzickou aktivitu, jako byl například tanec, ježdění na kole nebo bowling. Některé z jejich činností zahrnovaly i zemědělské práce. Tento aktivní životní styl mohl vzniknout jen za předpokladu efektivní kompenzace v biomechanice (Reznikov et al., 2017, p. 1922).

Pro udržení rovnováhy během lokomoce, došlo ke změnám v pohybu po podložce, pro zajištění snazší a relativně stabilní chůze, které pak vykazovaly menší rozdíly v porovnání se zdravým jedincem. Jedním z rozdílů je daleko pomalejší pohyb, odpovídající pohybu v nestabilních botách, jako jsou například boty na vysokém podpatku, kdy je žena nucena chodit daleko pomaleji a soustředěněji. Jedinec s mutilovaným chodidlem, oproti zdravému jedinci, během počátečního kontaktu s podložkou zůstává v mírné dorsi-flexi s více plochým

chodidlem. Ve fázi odstrčení přední části chodidla od podložky, se mutilované chodidlo nachází, v daleko mírnější plantární flexi, dokud se prsty neodtrhnou od podložky, kdy v tomto případě je normální chodidlo zcela v plantární-flexi (Mei et al., 2015, p. 6–7).

Důsledek změny chůze mohl vzniknout již počátkem svazování, kdy centrální nervový systém informuje o motorických funkcích, což by vedlo k reorganizaci kortikální kompozice, vytvořilo nový vzor chůze a tak k zmírnění bolesti v přední části chodidla, aby zabránilo odtržení prstů během poslední fáze postoje (Mei et al., 2015, p. 7)

Ale, důležitou poznámkou v tomto tématu je, že vzhledem k tomu, že většina studií byla prováděná na ženách okolo 70-90 let, nejsou některá zjištění s problematikou chůze, rovnováhy a dalších potíží úplně relevantní, neboť stejné problémy mohou vykazovat všechny ženy ve stejné generaci bez významných rozdílů. Dle studie Cummings et. al (1997, p.1678), ženy se svázanými chodidly nezaznamenávaly vyšší potíže, než to bylo u žen s chodidly normálními.

4 Historie praxe

Praxe svazování chodidel je tisíciletou tradicí, jejíž původ není úplně znám, vzhledem k tomuto zjištění, zde uvedu zde stručný přehled Čínských dynastií (viz Tab. 1) pro lepší orientaci jednotlivých událostí a období, jež byly s praxí spojeny. Praktikování je dobře datováno od zhruba 13. až do 19. století.

Tabulka 1 Přehled Čínských dynastií, od 2100 př. n. l. do současnosti (Fairbank, 1998, pp. 779–789)

Dynastie	Období
Sia	2100–1600 př. n. l.
Šhang (Jia)	1600–1100 př. n. l.
Čou	1100–221 př. n. l.
Západní Čou	1100–771 př. n. l.
Východní Čou	771–256 př. n. l.
Období Jara a podzimu	770–476 př. n. l.
Období Válčících států	403–221 př. n. l.
Čchin	221–206 př. n. l.
Chan (Han)	206 př. n. l. – 220 n. l.
Západní Chan	206 př. n. l. – 8 n. l.
Sin	9–25 n. l.
Východní Chan	25–220 n. l.
Období tří království (220–280)	
Wej	220–265
Šu-chan	221–263
Wu	222–264
Ťin	265–420
Západní Ťin	265–316
Východní Ťin	317–420
Jižní a Severní dynastie	420–589
Suej	581–618
Tchang (Tang)	618–907
Pět dynastií a Deset království	
Pozdní Liang	907–923
Pozdní Tchang	923–936
Pozdní Čchin	936–946
Pozdní Chan	947–946
Pozdní Čou	951–960
Sung (Song)	960–1279
Severn Sung	960–1127
Jižní Sung	1127–1279
Jüan [(Yuan) (Mongolové)]	1271–1368
Ming	1368–1644

Čching (Mandžuové)	1644-1911
Čínská republika	1912 - současnost

4.1 Původ praxe

Jedním z nejcitovanějších a nejpoužívanějších důkazů o vzniku praxe svazování chodidel, je příběh z dynastie Song o krásné tanečnici a konkubíně Yao Niang na dvoře císaře Li Yu. Li Yu nechal pro svojí oblíbenou konkubínu, která ráda tančila, zhotovit zlatý podstavec ve tvaru lotosu. Její nohy byly zabaleny do proužků látky ve tvaru srpku měsíce a ona tančila na podstavci podobně jako baletka na špičkách. Císař jí byl velice uchvácel a nazval to „Zlatou lilii.“ Dvorní dámy poté, začaly napodobovat Yao Niang a vzhledem k velké konkurenci mezi sebou začalo se s daleko větší kompresí a znetvořováním, že tanec nebo i jiné fyzicky náročné aktivity byly zapovězeny (McManus, 2013a).

V 15. století se jednalo o nejvíce citovaný důkaz, ale Zhou Mi, čínský filozof a literát z 13.století, který tento příběh představil, zjistil, že postava Yao Niang byla fiktivní postavou i přes to, že Li Yu, byl skutečný. Císař byl patronem buddhismu. Zlatý lotus, který se v příběhu objevuje, připomíná buddhistická podstavce pro sochy (Ko, 2005, p. 114).

Ovšem, existují ještě starší příběhy, které mohou odkazovat k praxi svazování. První z těchto příběhů je z dynastie Sia (2100–1600 př.n.l.), císař Da Yu se ožení s liščí vílou, jejíž nohy jsou velice malé. Další, velice podobný příběh pochází z dynastie Shang (1600-1046 př.n.l.). Král Zhou má ve svém harému konkubínu, která byla liščí vílou, jenž přišla zničit zkorumpované království. Nedokázala však proměnit své nohy, tak si je zakrývala obvazy a neboť byla velice krásná, stala se královou oblíbenkyní a ostatní konkubíny ji začaly napodobovat (P. Wang, 2000, p. 29).

Podobné legendy a příběhy o konkubínách s malými, nebo jen svázanými nohama, se objevují po celá staletí napříč všemi dynastiemi, avšak nemají žádné historické podklady a o jejich původnosti, či pravdivosti se můžeme jen dohadovat.

První zmínka, která se zaobírala vznikem praxe svazování, je z 12. století od čínského učence Zhang Bangji, který uvádí, že praxe musela vzniknout v nedávné době (což odkazuje ke své době). Je třeba říci, že své teorie zakládal výhradně na písemných zmínkách v literatuře minulých období. V této době se psaným textům připisoval enormní rétorický a vysvětlovací princip. Zaměřoval se tedy na literaturu a poezii z 3. - 6. století a z dynastií Suej a Tchang. Dle jeho názoru, domníváme-li se, že praxe existovala v těchto obdobích, musí o ní být zmínka, což nebyla v žádné z jeho zvolené literatury těchto období.

První zmíněné dílo, ve kterém se odkazuje k délce ženských nohou, je báseň od Han Wo *Xianglian ji* (The Fragrant Toilette), kde můžeme najít báseň "Eulogy to Shoes", která ovšem byla předmětem sporů, kvůli její nejednoznačnosti, což ovšem potvrdil i Zhang Bangji, který na báseň hleděl pohledem své doby a praxe. Motiv, který v dílech hledal, nesouvisel pouze s velikostí nohy, ale i tvarem, a ten byl právě typický svým vysokým obloukem, který se v básni nevyskytoval (Ko, 2005, p. 111).

Ve 13. století, učenec Che Ruo-shui, podobně jako Zhang Bangji, chová víru v psané texty, a hledá opět, zmínky potvrzující praxi. Jeho velkou snahou bylo oddělení mýtu od historických textů a tudíž, většina příběhů byla právě odsunutá do mýtu, a tak i možná ztráta důkazů. Příběh, který si vybral pro svou evidenci je z 1. - 2. století a vypráví o mladé dívce Dai Ling a jejího popisu svatebního oblečení, kde není zmínka o malých lotosových botách (Ko, 2005, p. 114).

V období 15. a 16. století se původem praxí zaobírá, básník a učenec Yang Shen (1488-1559), který se domnívá, že původy praxe svazování lze nalézt už v 3. století, přičemž jeho důkazem jsou písně Yuefa "*Shuang xingchan*" (Double bindings"), jejímž ústředním motivem je velebení hedvábných vazeb nebo ponožek, což může být pojímáno jako látka používaná při svazování (Ko, 2005, p. 116).

Jako další analyzoval příběh „*Han zashi mixin*“ (Han footles), z pozdní doby Han. Příběh je s erotickým motivem, kdy stará žena prohlíží tělo mladé císařovny. Pro něj nejdůležitějším prvkem je moment, kdy stará žena popisuje

velikost chodidel císařovny a měří její velikost. Tento příběh je ale velkým předmětem sporů, neboť nelze dokázat jeho historický původ a nekonzistentní popis může vést k tomu, že se dá text uchopit vícero způsoby. Avšak Yang Shenova teorie 3. století nikdy nebyla založena na pevných podkladech a autor sám spíše jen kritizoval ostatní autory z nekomplexních vyšetřování (Ko, 2005, p. 119).

Velkým obdivovatelem a zároveň kritikem Yang Shena byl Hu Yinglin (1551-1602), učenec a spisovatel. Primárně kritizoval celkovou teorii Yang Shena, původu praxe z 3. století. Zaměřuje se na píseň Yuefu „*Shuang xingchan*“ a upozorňuje na hlavní rozdíly pojmání svazovacího/stahovacího oblečení, a to na úrovni „leg-binders“ a „foot-binders“, přičemž hlavním rozdílem je, že „leg-binders“ byly nošeny pod oděven jak ženami, tak muži a o jejich přítomnosti či nepřítomnosti se v textu již nedočteme (Ko, 2005, p. 124).

Hu Yingling u oblečení zůstává a dále své teorie původu prokazuje analýzou sérií knih „*The Rites of Zhou*“, z 2. století př.n.l., které popisovalo administrativní strukturu, práva, rituály, techniky a zvyky ve státě Zhou. Zaměřuje se konkrétně na 6. knihu „*Winter offices*“, kde je popis řemeslníků na císařském dvoře. Hlavní zájem měl o takzvaného „*Keeper of Shoes*“, stejně jako Yang Shen, který měl na starosti císařovo, ale i císařovny boty. Vzhledem k tomu, že veškeré ostatní oblečení se genderově dělilo a ukládalo různě, boty byly opatrovány jedním člověkem a ukládány na stejném místě. Hu Yingling to opodstatňuje tak, že boty jak pro muže a ženy byly takřka identické, což mohlo být důkazem nepřítomnosti „*lotosových bot*“, typických pro praxi svazování (Ko, 2005, p. 126).

Hu Yinglin zprvu praxi svazování orientuje do období pěti dynastií, na podkladě básně Du Mu „*Sizing up with a ruler, shaving of four fen*“, kde se objevuje spojení: úzké, štíhlé bambusové výhonky, odkazující dle jeho teorie právě na nohy. Ale později si uvědomuje, po analýze básně Li Shen-yina „*Among the Flowers*“, kterou původně chtěl použít jako podpůrný důkaz, že bambusové výhonky, nemusí znamenat onen klenutý tvar nohou, ale naopak můžou referovat k ženským prstům v pozdní době Tang (Ko, 2005, p. 129).

Na přelomu 18. a 19. století, kdy bylo svazování běžnou praxí, se do původu diskurzu zapojuje básník, historik a kritik Zhao Yi, který se ve svém zápise „*The arched foot*“ zaobírá nejen historickým zařazením praxe svazování, ale taktéž sepisuje souhrn teorií vzniku praxe z předešlých období a shrnuje je do tří základních nejsilnějších, které poté analyzuje.

1. Vznik praxe v pěti dynastiích (Zhou Mi a Hu Yinglin)
2. Existence již v 3. století (Yang Shen)
3. Původ v dynastiích Čchin a Han (Yang Shen)

Druhou a třetí teorii Zhao Yi neshledává příliš hodnověrné. Tyto teorie jsou dle něho podloženy literaturou, která buďto není historicky dohledatelná anebo, jako v případě písně Han Wo a Du Mu, nemusí být odkazem k praxi, ale naopak odkazem k ideálu předcházejícímu praxi.

Nejhodnověrnější shledává právě první teorii, která je podložena na důkaze neexistujících zmínek o praxi v historické literatuře a taktéž tuto teorii ještě podkládá odkazem na básně Li Bo z období Tang „*suzu nü*“ (plain-footed gir). Pokračujíc ve své analýze vrací se zpět k literatuře starověku a k „*The Rites of Zhou*,“ kde se zaměřuje na projevy praxe svazování skrze pohyby těla, gesta, vnímání projevů zbožnosti a materiální projevy (Ko, 2005, pp. 131–134).

Starověk se dle, Zhao Yi-ho vyznačovala rutinními záležitostmi a rozvrstvením prostoru, které úplně nevyhovovalo podmínkám praxe. Jedním z jeho evidencí je například, běžné svlékání bot, a dokonce i ponožek coby projev respektu. Sezení a klečení se v té době vyznačovalo podobným fyzickým postavením, kdy sezení spočívalo v posazení boků a hýždí na paty. Během pozdravu, žena, ze sedu poklekla tak, že došlo k vyzdvihnutí boků a hýždí do vzduchu.

Význam nohou se poté v době Tang s příchodem praxe změnil na projev intimnosti, soukromý až k erotizaci ženských nohou. Podobně tomu bylo i s příchodem židlí v 10. století, vyvýšených postelí a nábytku což vedlo ke zmenšení prostoru, které praxi učinilo ergonomicky možnou (Ko, 2005, p. 137).

10. století, tedy poslední roky dynastie Tang a bouřlivé období pěti dynastií, se tak stávají nejpravděpodobnějším obdobím blízkého původu, jaký lze na podkladě historických textů, coby hmatatelných důkazů, dohledat.

Nejbližší možné datování praxe a jeho šíření je datováno do období Jižního Sungu (1127-1279), kdy podle literáta z 13. století Tao Zongyi v jeho díle „*Chuo geng lu*“, nejsou konkrétní známky praxe v letech 1068-1085. Důkazy této teorie spočívaly, jak v historické textové, tak obrazové evidenci, která nezobrazovala ženy s malými nohama nebo obuv pro tuto praxi určenou. Obrazová evidence přichází až v období Sung, kdy se praxe objevuje na obrazech, jako byly například *Sou shan tu* a *Zaju renwu*. Teprve až z dynastií Yuan (1271-1368) docházelo k popularizování praxe skrze písně a básně (Ko, 2005; P. Wang, 2000, p. 31).

4.2 Období uskutečňování praxe

Období 19. a 20. století se stalo pro praxi obdobím, kdy bylo definováno jako tabu a až do současnosti je vnímáno jako ostudná část Čínské historie, proto se o jeho původ a historii po dlouhou dobu nikdo příliš nezajímal. Od 19. století se učenci a literáti začínají zajímat o původ praxe, a hlavně jeho původ, který používají pro boj proti praxi.

Jedna z prvních kolekcí vydaná ve 30. letech 20. století, zkoumající praxi svazování, bylo dílo *Records of Gathering Fragrance* od čínského spisovatele Yao Lingxi, který v tomto díle pojednává o historii, metodách a šílenství fanatiků, jenž zbožňovali tuto praxi (P. Wang, 2000, p. 29).

Od 13. století můžeme pozorovat šíření praxe a její popularizování nejen v literatuře ale později lze pozorovat i v ústní tradici. Poté co se začíná během dynastie Jižního Songu s pohybem kapitálu ze severní části Číny do Jižního města Čang-čou, dochází i k rychlejšímu šíření praxe svazování. Konec období Song tvoří z praxe hlavní symbol představující ženskou krásu.

Období Sung je spojeno s rychlým společenským, technologickým a ekonomickým rozvojem, jak na poli zemědělství, tak i obchodu, ale na opačném

pólu dochází i k rychlému poklesu ženského postavení, se kterým může být praxe spojena. Dochází k vzrůstu prostituce a zábavy určené pro muže, v podobě kurtizán. Půdní reforma, známá jako *zu tian* (zemědělská půda začala být pronajímána), donutila chudé rolníky prodávat své děti, hlavně dívky jako služky, konkubíny, kurtizány a prostitutky. Dívky, jež obstarávaly zábavu, se tak staly součástí veřejného i osobního života. Patricia Ebrey ve své knize „Woman, marriage and family in Chinese history,“ spojuje vzestup praxe se změnou mužského životního stylu, z lovce, jezdce na koni ke klidnému, umělecky zaměřenému muži, jenž byl ideálem období Sung, naopak žena spojená s ideálem období Tang, byla robustní a aktivní (1990). Dochází tedy k silnému rozmazání tradičních genderových linií a hierarchických vztahů v době rychlé sociální změny, jak popisuje Paul Ropp v „Woman in Late Imperial China.“ (1994). Tato genderová nejasnost se poté táhne v dalších dynastiích Ming a Čching a právě praxe svazování mohla být jednou z odpovědí na opětovné navrácení hierarchie mezi muže a ženy (J. Wang & Fang, 2018, pp. 16–17; P. Wang, 2000).

V období dynastie Yuna se k moci dostávají Mongolové. V tomto období Čína dosahuje největšího územního rozmachu a města se začínají ekonomicky rozvíjet. Města jako dnešní Peking na severu a Chang-čou na jihu, se stávají důležitými obchodními centry (J. Wang & Fang, 2018, p. 17).

Mongolové si, v tomto období praxi svazování velice oblíbili a obdivovali krásu malých nohou, tak že tuto praxi začali podporovat. Čínský básník Li Jun na žádost panovníka píše báseň velebící dívku s malýma nohama "*Song for the Dancing Girl Taking off Her Shoes.*" Jedna z teorií je, že tato podpora byla pod rouškou toho, že se ženy Chan (Han) stávaly méně úspěšné, neboť Mongolské ženy tuto praxi neprováděly, stejně jako další menšiny, například Hakka⁵ a Tibetáné (Mao, 2012, p. 2; P. Wang, 2000, pp. 31–32).

Vzhledem k velké podpoře ze strany Mongolů se praxe dále rychle šíří a na konci dynastie Yuan se malé nohy stávají charakteristickým měřítkem krásy a vyjádřením pocitů ženy. Literatura a poezie velebila krásu a ladnost, lehkost a

⁵ V čínštině znamená „cizinec“ nebo „host.“ Etnická skupina jenž má původ v severní části Číny a nyní obývá většinou Taiwan a Jihovýchodní část Číny a Asie (Constable, 1996, p. 3)

tajemnost, praxe měla tolik pozornosti, že se symbol malých nohou stal nejvyšším symbolem krásy. V básni od Wang Shifu *Xi xiangji* (Romance of the Western Chamber), se hrdinův zrak, při pohledu na ženu, prvotně zaměří na její nohy: "*Each step stirs pity / . . . the fragrant dust / from her shallow footprints*" (W. Shifu 1996 citovaný P. Wang, 2000, p. 32). A jak popisuje Tao Zongyi, nohy přirozené velikosti se tak dostaly do pozice hanebnosti a posměchu napříč Čínou (P. Wang, 2000, p. 32)

Nastupuje dynastie Ming jako, poslední feudální dynastie, ve které vládne původní obyvatelstvo, Chanové. Pokračoval ekonomický vzestup, stejně jako růst populace. Praxe svazování je na svém vrcholu a je hojně praktikována po celé Číně a začíná prostupovat třídním systémem až k chudým, jenž vidí v praxi svazování možnost, dosáhnout lepšího postavení skrze sňatek dcer. Toto chování je ve studiích někdy vysvětlováno jako symbol nápadně volného času (Ross, 2014, p. 482; J. Wang & Fang, 2018, p. 17).

Malé nohy nejsou už jen symbolem krásy, ale vzhledem k prostupnosti třídním systémem, se stávají symbolem hierarchie. Ženy se více zaměřují na tří palcový model, kterého nejsou všechny schopné dosáhnout, už vzhledem k sociálnímu nebo ekonomickému postavení a nutnosti jejich práce. Svazování chodidel, tak začalo nabírat různorodých variací. Základní rozdíl byl právě ve velikosti nohou, který se lišil dle těsnosti vazby mezi vyššími třídami, které si mohly dovolit dívku zbavit pohybu a mezi nižšími třídami, kde byla vazba volnější a začínala v pozdějším věku, neboť byla potřeba dívčí práce, hlavně co se týkalo fyzicky náročnějších prací, například v zemědělsky orientovaných rodinách (Turner, 1997, p. 446; P. Wang, 2000, p. 34).

Praxe nebyla vůbec vnímána jako celoživotní mrzačení, naopak stala se součástí oděvu, ozdobou ženy, coby výrazem Čínské kultury, jedince a etnické identity, neboť svazování bylo praktikováno hlavně mezi ženami Chan (Mao, 2012, p. 2).

Fanatizmus po malých nohou dosáhl takových rozměrů, že první císařovna dynastie Ming, která neměla svázaná chodidla, byla veřejně zesměšněna během průvodu luceren. Císaře to natolik rozzlobilo, že nechal

popravit všechny viníky i jejich nejbližší rodinu. Sice je to známkou krutosti ze strany císaře, ale ukazuje nám to i psychosociální sílu, kterou tato praktika mezi obyvateli měla. Nejenže byly symbolem krásy a společenské hierarchie, ale též se staly důležitou genderovou diferenciací (P. Wang, 2000, p. 33).

Charlotte Furth ve svém článku „Androgynous Males and Deficient Females: Biology and Gender Boundaries in Sixteenth – and Seventeenth-Century China,“ pokazuje na vysoký výskyt lékařských zpráv, které pojednávaly o nejednoznačnosti pohlaví, od hermafroditů a přírodních eunuchů, přes změny pohlaví až k transvestitům. Tělesná nejednoznačnost byla tak převedena do sociálního pohlaví, které definovalo muže jako silného a schopného jedince a ženu jako bezmocnou a pasivní, bez ohledu na biologické pohlaví (1988, 23-24).

Do popředí se dostávají myšlenky a učení Neokonfucionismu, jehož existence je známá už od dynastie Song. Toto učení bylo založeno na základech Konfucionismu z 6. století př.n.l. Ale jeho největší vzrůst byl až v období Ming, postaveného na základech změn třídní a genderové hierarchie, ale také slabosti státní politiky, korupce a kulturní dekadence. Za hlavního zakladatele je považován Zhou Xi, který přichází se základním etickým kodexem *sangang wuchang*, jehož součástí jsou tři základní průvodci (*sangang*)⁶ a pět konstantních cností (*wuchang*)⁷. Hlavním cílem učení bylo odstranit sobecké lidské touhy. Muži se měli povznést na duchu a očistit mysl, vyhýbat se kontaktu s vdovami, služkami a prostitutkami. Ženy, hlavně ty v oblasti zábavy, jsou vnímány jako „*Huo Shut*,“ neboli povodeň, ohrožující hierarchii statusu, rodiny a genderových rolí. Byla od nich vyžadována cudnost, ctnost a následování základních průvodců *sangang* (P. Wang, 2000, pp. 46–47; Yuan, 2006, p. 14).

Praxe svazování se tak stává dobrým způsobem, jak kontrolovat ženy a udržet je na místě. Jeden z příběhu vypráví, že když Zhou Xi navštíví prefektury Chang-čou a Sia-men a viděl ženy, jak jsou sexuálně zhýralé a mají velkou svobodu, nařídil svázání jejich nohou, tak že nebyly skoro schopné pohybu, aby

14) ⁶ Vůdce vládne subjektu, otec vládne synovi a manžel vládne manželce (Yuan, 2006, p.

⁷ ren (laskavost), yi (spravedlnost), li (slušnost), zhi (moudrost), xin (věrnost) (tamtéž).

tak napravit jejich morálku. Tento příběh však není historicky doložen (P. Wang, 2000, p. 48).

Poslední Čínská dynastie, Čching (1644-1911), je poslední dynastií, která využívala centralizované správy země. K moci se dostali Mandžiové, kteří se snažili o asimilaci kulturních zvyklostí lidí Chan, aby tak došlo k vzájemnému souznění, ale protože byla jejich kultura vnímána jimi samotnými jako nadřazená, docházelo spíše k zákazům a nařízením, která nutila lidi Chan do přijetí jejich kulturních prvků (J. Wang & Fang, 2018, p. 17; P. Wang, 2000, pp. 33–34).

Jedním z takových zákazů bylo právě zastavení praxe svazování pod přísnými tresty. Vyšlo několik dekretů, snažících se zamezit praxi, stejně jako poslední zákaz z roku 1664 vydaný císařem Kchang-si. Rozkaz, který trestá rodiny, jenž provozují praxi svazování, ale neboť to vyvolalo chaos v podobě navzájem se obvinujících rivalských rodin, zákaz byl zrušen a praxe byla nadále ze strany Mandžů snášena. Přísný zákaz, ale platil mezi ženami Mandžu, které začaly postupně objevovat krásu v malých nohách a všemožně se tuto praxi snažily napodobovat. Používali těsné ponožky a do módy se dostaly boty tzv. *Huapen di*. Když se přes boty přehodila sukně, byla vidět pouze podpěra, která vytvářela iluzi malé nohy (Gamble, 1946, p. 182; P. Wang, 2000, p. 34).

V průběhu 18. - 19. století, byla praxe nadále tolerována, ale s příchodem západních myšlenek v 19. a počátkem 20. století, začal aktivní boj v několika sférách, proti přerušení tradiční praxe.

4.3 Zánik praxe

Polovina 19. a průběh 20. století v Číně se nevyznačuje jen politickým převratem a koncem poslední dynastie, ale je to také období kdy se praxe svazování začínala dostávat do centra negativního vnímání a začal tak aktivní boj o jeho zrušení.

Prvotní, i když slabé vlny proti praxi můžeme, ale sledovat již ve 13. století. Che Ruo-Shui, čínský učenec, nelítostně odsuzuje praxi, když popisuje

bolest malých dívek, která není spojená s ničím důležitým ani užitečným. Ve své práci z roku 1274 se blíže přibližuje myšlenkám budoucích organizací bojujících proti praxi svazování (Ko, 2005, p. 113).

V polovině roku 1600, jak již bylo zmíněno výše, jsou u moci Mandžuoové, kteří se aktivně snaží o asimilaci lidí Chan do své kultury, přičemž tyto snahy sebou vnášejí i přísné zákazy praxe svazování mezi Mandžujkami. Zákaz platil i pro ženy Chan, ale byl i nadále ignorován (Ross, 2014, p. 483).

V průběhu 18. a 19. století se čínští literáti, básníci a učenci snaží ukázat svůj nesouhlas s praxí, ukazující její nedůležitost a nepraktičnost. Mezi ty patří například Qian Yong (1759-1844), který se snaží na základě objevení původu praxe dosáhnout zániku žijící praxe. Jeho díla, byla jedna z prvních, která tvořila program proti této praxi a stejné myšlenky byly poté využity i v dalších letech. Jeho slovy, ženská důstojnost a krása není tvořena velikostí nohou, žena by si neměla ničit zdravé tělo schopné práce, neboť tak ničí i svoji zem (Ko, 2005, p. 138,141).

Další básníci jako byl například Yuan Mei (1716-1798) nebo básnířka Jia Shen, tvořili literaturu a básně, které velebily přirozené ženské tělo a naopak hanobily krutost, jakou praxe přináší (P. Wang, 2000, p. 35).

Koncem 19. století se do Číny začínají šířit západní myšlenky a pro Číňany, ekonomické, kulturní a technologické centrum, začíná zaostávat za západními proudy. V této době čínská ekonomika silně zaostává za západním průmyslem a klesá jak na kulturní tak i politické úrovni (P. Wang, 2000, p. 38).

Boj proti ukončení praxe svazování probíhá v několika vlnách jejich součástí jsou různé skupiny, které se aktivně podílely na změně kulturních ideálů, jejíž součástí je zrušení praxe svazování, kterému se kladl daleko větší důrazný zájem než kterékoli jiné otázce ženské emancipace na světě.

První vlna přichází po roce 1842, kdy Čína prohrává v opiové válce s Velkou Británií a je tak nucena otevřít přístavy cizincům, jehož zapříčiněním se do země dostávají misionáři společně se západními myšlenkami. Západní misionáři praxi svazování přirovnávají k útlaku a snižování postavení žen.

Zaměřuje se zprvu na Čínské křesťany a jsou zakládány první společnosti proti praxi. Roku 1874 reverend Jon Macgowan a roku 1895 Archibald Littlová, žena Britského obchodníka, zakládá společnost *T'ien tsu hui* (NFS - Natural Foot Society) (Mackie, 2006, p. 1001; Ross, 2014, p. 484).

Koncem 90. let 19. století dochází v Číně k národním reformním hnutím, která do svých propagand zahrnují i zrušení praxe svazování a zlepšení postavení žen. Roku 1883 je založena první společnost proti praxi, ale kvůli silné místní opozici zaniká. Až roku 1897 Kang Kuang-yen a Liang Chi-chao zakládají opětovně společnost proti praxi *Pu'ch'an-tsu hui* (Anti-footbinding Society), jednalo se o největší Čínskou organizaci s více jak 300 000 členy (Ross, 2014, p. 484).

Misionářská hnutí byla, ve srovnání s čínským, daleko agresivnější s morálním přístupem, skrz kterou propagují myšlenku tzv. „natural feet.“ Zakládají školy a umožňují studia dívkám, ale pouze těm, na kterých nebylo praktikována praxe svazování. Ale vzhledem k tomu, že nejsilnějším kulturním přesvědčením bylo, že dcera bez provedení svazování nemá šanci na dobrý sňatek, nebylo překvapujících, že imitace přirozených nohou pomocí větší obuvi nebyla, například u rolnických rodin, nezvyklá (Ross, 2014, p. 484; Turner, 1997, p. 445).

Hnutí se tak zaměřuje na kulturní představu o zlepšení manželství a jedním z jejich nejzásadnějších kroků, které jsou několikrát citovány, je že členové společností nebudou vázat svým dcerám nohy, a naopak své syny zásadně neožení s dívkou se svázanými chodidly. Toto mělo zásadní vliv na další vývoj zániku praxe (Ross, 2014, p. 484).

Mezi hlavní strategie NFS bylo zpočátku ovlivňování vlivných úředníků a nekřesťanských žen z elitních rodin (Misionáři se oproti nim zaměřovali na konvertity, později i na nekřesťany, a hlavně na členy ne-elitních rodin). Nejednalo se o nic překvapivého už Qian Yong upozorňoval na tvoření módní ikony skrze elity, což se poté přenášelo i na nižší třídy společnosti, do které spadaly hlavně negramotné rodiny snažící se zvýšit své společenské postavení.

Tedy pokud dojde ke změně elitního kulturního ideálu dá se významně zasáhnout do celkové reformy praxe (Ko, 2005, p. 141; Ross, 2014, p. 484).

Dalším z významných činností, které NFS prováděla, bylo sepsání petice pro císařovu vdovu. Petice byla vyrobena z velice luxusního pozlaceného papíru a podepsána každou zahraniční dámou z elitních rodin na dálném východě. Ale nejdůležitějším krokem bylo, že veškeré další postupy, jako petice, prohlášení, prezentace, meetingy apod. byly pečlivě překládány do čínštiny a zvláště schvalovány odborníky z Číny. Je totiž známo, že většina kampaní ztroskotá právě na tom, že neví, jak se správně pohybovat v místní sféře a také jak s ní komunikovat. Byl to jeden z hlavních bodů, které pomohly dostat negativní aspekty praxe do podvědomí Čínských žen tak, že roku 1908 se společnost NFS dostává zcela pod vedení žen z Číny, což značilo úspěch kampaně (Ross, 2014, p. 484).

Čínští reformátoři, začali používat jiné argumenty, které začaly oslovovat daleko větší publikum. Hlavními argumenty byly od ekonomických a modernistických myšlenek, přes důrazy poškozování těl jakožto daru rodičů až po zcela vymyšlené teorie, které zasáhly ženy nejvíce. Nejsilnějším argumentem tedy bylo, že praxe svazování oslabí ženské tělo, které nejenže nebude schopné odolat cizincům, ale zároveň tak oslabí jejich nenarozené syny (Ross, 2014, p. 485; P. Wang, 2000, p. 39).

Šíření reformních hnutí bylo velice nerovnoměrné vzhledem k tvrdohlavosti a vysoké resistenci venkovských žen. Ukončení praxe nastalo proto ve městech daleko rychleji, zatímco na vesnicích se praxe stále provozovala. NFS začala vytvářet písně a popěvky, které propagandu udělaly přístupnější. Útočily na estetické citění, pomocí rentgenových snímků ukazující devastující účinky praxe na ženských nohách a citovali se významní učenci a literáti, kteří popisovali praxi jako hanebnou proti zdravému tělu (Turner, 1997, p. 456; P. Wang, 2000, p. 39).

Začátek reformních hnutí začíná na základě kontaktu se západem. Důležitou roli tedy hrají zahraniční aktéři, kteří zahájí prvotní kroky, do nichž se poté zapojují místní, s pomocí intelektuálů a politiků s vizí modernizace Číny a

ekonomického vzestupu. Jedná se o jednu z nejrychlejších změn prostřednictvím nadnárodních organizací. Změna trvala zhruba 16 let od vzniku první organizace (Ross, 2014, p. 485).

Podle případové studie z roku 1942 v rurální oblasti Thingshine se po roce 1900 začíná ve venkovských oblastech projevovat západní vliv, v té době se počet dívek se svázanými nohama snížil na 40 % a největší změny přišly v letech revoluce (1910–1914), kdy se počet snížil na 80 % a mezi skupinou narozenou po roce 1915 bylo přes 90 % dívek bez svázaných nohou. Až roku 1919 se dá mluvit o celkovém vymizení praxe (Gamble, 2002, p. 183).

Zánik, tak jak je popisován v několika studiích zabývajících se tématem nejen ženské emancipace, sociálními a kulturními změnami, ale i změny ekonomických podmínek a dalších, popisujíc zánik praxe z několika pohledů. Ale pouze na základě propojení těchto několika sfér, bylo možné dojit k aktivnímu a rychlému ukončení a ideálové kulturní restrukturalizaci praxe, která měla tisíciletou tradici.

Ekonomický aspekt zániku praxe

Ovšem Lurel Bossen et. al. ve své studii z roku 2011 upozorňuje na důležitost ekonomického aspektu ve spojení s praxí ve venkovských oblastech, který byl z většiny studií vynechán. Neboť praxe nebyla čistě koncentrována na nepracující dívky, jak bylo známo, ale naopak mezi ženami zabývajících se ruční prací. Transformace v textilní výrobě byla taktéž jedním z důležitých aspektu vedoucím k zániku praxe.

Venkovské oblasti se vyznačovaly závislostí na textilní výrobě a praxe byla podle Bossen jeho nedílnou součástí. Praxe svazování a ručně dělávané lotosové boty, ukazovaly na dívčinu zkušenost v ručních sedavých pracích, které nejenže byly používány v rámci domácnosti, ale také byly předmětem dálkových obchodů a výměn s cizinci.

Ovšem 30. léta se vyznačovala rychlými průmyslovými změnami a velkým přílivem západního průmyslového zboží, které drasticky změnilo

hodnotu a počty výrobků na trhu, které měly daleko nižší nákladovou cenu než domácí výrobky. Ženská ruční sedavá práce, proto rapidně klesá z důvodu neúživnosti rodiny a v 50. letech dochází k násilnému převedení žen do zemědělské nebo jinak fyzicky náročnější práce. Dívky se v rámci rodin v rurálních oblastech stávají daleko přínosnější na polích, než pokud by se o ně rodina musela starat.

Po postupném odpouštění od sedavé textilní práce a drastické změny hospodářských podmínek domácnosti, přes odpor otců, matky přestávají s vázáním nohou svých dcer (Bossen, Xurui, Brown, & Gates, 2011).

Dopady zániku

S postupným úpadem praxe se ženy se svázanými chodidly začaly dostávat do popředí negativních zájmů. V případě zákazů byly většinou trestány právě ženy, na nichž byla praxe prováděná a společně s nimi, i jejich rodiny. Emocionální útlak dosahoval enormních rozměrů a vedl až k psychickým zhroucením žen.

V roce 1915 Japonci zakazují na Taiwanu praxi svazování, mezi ženami Chan, které praktikovaly praxi byly trestány bitím, dokud praxe z ostrova nevymizela. Mezi lety 1850 a 1864 dochází k povstání tchai-pchingů⁸ a na územích ovládaných povstalci, došlo k zakazu praxe pod přísnými tresty. Přičemž opakovaným pachatelům byly useknuty nohy (Turner, 1997, p. 454).

Prostřednictvím provolávání „Přirozených nohou,“ se ženy se svázanými chodidly stávají „nechtěným zbožím.“ Jsou trestány, pokutovány společně se svou rodinou. Vyhlášené odměny za materiály pro praxi, vyvolávaly masové krádeže, napadání a zesměšňování žen, stejně jako vysokou rozvodovost. Donucování uvolňování již svázaných nohou vede k velké fyzické bolesti a některé ženy jsou již natolik emocionálně poškozeny, že páchají sebevraždy (P. Wang, 2000, pp. 41–42).

⁸ Rolnické povstání proti dynastii Čching a tehdejšími ekonomickými podmínkami. Došlo k obsazení Nankingu a provincií kolem (History.com, 2018).

Ukončení praxe uvedlo Čínu do nového období, ale nebylo symbolizováno pouze novou érou, emancipací a svobodou žen, ale také skrytým utrpením a bolestí, kterou nevinné ženy musely prožívat.

5 Kulturní efekt

5.1 Variabilita

Dosažení třípalcového ideálu, bylo pro mnoho žen velice náročné a již v 19. století se praxe nedělila pouze na, bez svázaných nohou a se svázanými nohami, ale tvořily se variace ve velikosti nohou napříč celou Čínou, na základě různých příčin. Nejzákladnější příčina byla tvořena společenským rozvrstvením, ale také použitím materiálu, věkem začátku svazování, záměry a dovednostmi matek či odborníků, co praxi prováděli. Velikostně se nohy pohybovaly mezi třemi až osmi palci (Turner, 1997, p. 459).

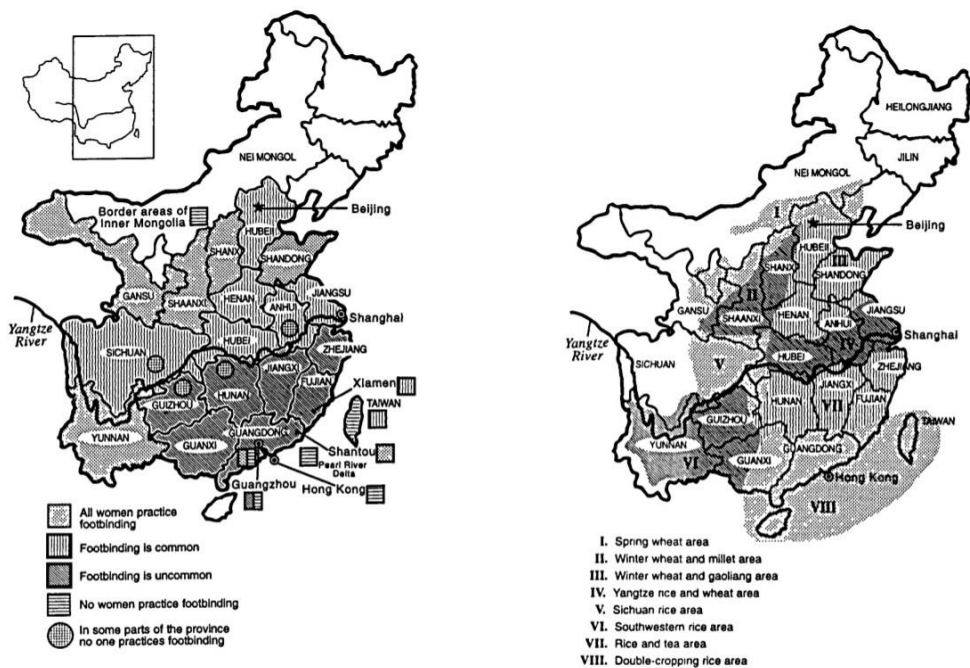
V 18. století se Zhao Yi pozastavuje nad variabilními odlišnostmi provádění praxe svazování, jak na úrovni kulturní, etnické ale i prostorové. Poznamenává, že praktikování svazování nohou je koncentrováno výhradně na městské oblasti a že ve venkovských oblastech se s praxí příliš neshledáme. V 18. století tyto a další výjimky vedly k rozčlenění praxe na lokální varianty, což vedlo k tomu, že pokud je praxe rozčleněna, není jednoduché najít společný původ (Ko, 2005, pp. 131–132).

Qian Yong se zabývá stejnou otázkou, jako Zhao Yi, ale zabývá se variabilitou mnohem podrobněji. Na severu praxe převládá, ženy vymýšlejí speciální metody svazování a postupně s pohybem na jih je praxe méně výrazná. Vysvětlení dle Qian Yonga bylo, že matky na jihu soucítily daleko více s bolestí dcer, a tak oddalovaly jeho nástup. Historický ekonom Li Bozhong, ale pokazuje na skutečnost, že v 17. a v polovině 19. století se produkce bavlny stává velice lukrativní a ženy mohly vydělávat 70 % - 80 % denní mzdy mužů. Význam ženské práce se proto zvedá a z toho důvodu je daleko výhodnější, aby žena byla fyzicky mobilní (Ko, 2005, pp. 139–140).

Ekonomické východisko bylo jedním z diferencujících prvků, jak podotýká i antropoložka Christena L. Turner ve své studii, zabírající se variací praxe svazování. Základním rozdílem, který tvořil variaci bylo v rozdílnosti společenského a ekonomického postavení žen. Dle jejich pozice ve

společenském žebříčku a nutnost fyzické práce byla vazba buďto těsnější nebo se naopak postupně uvolňovala, čím byla ženská práce potřebnější (1997, p. 446).

Jedním z diferenciačních ekonomický rozdílů působení praxe během 19. - 20. století byla produkce rýže a pšenice na Severu a Jihu Číny. Přičemž praxe byla na Severu, (jak již poznamenal Qian Yong) běžnější než na jihu, kde se pěstovala rýže (viz obr. 10). Praxe byla prováděná hlavně ženami z elitních rodin, jež se uplatňovaly v sedavé práci, jako bylo například vyšívání. Turner se domnívá, že se mohlo jednat o rozdílnosti práce v mokřích a suchých podmínkách, kde ženy byly různě nucené si sundávat obuv (Turner, 1997, p. 449).

Obrázek 10 Rozložení praxe svazování vzhledem k zemědělské produkci. Vlevo praxe; Vpravo zemědělská činnost z roku 1966 (Turner, 1997, pp. 447–448)

Philip Huang, kterého cituje Turner, definuje umožnění provádění praxe na základě dělby práce, která by dovolila ženám pohybovat se jen v tom pracovním prostředí, které by jim vyhovovalo se svázanými nohama. Ale neboť se na jihu práce vyznačovala oboustranným obhospodařováním rýže, bylo takřka nemožné vyloučit ženy ze společné spolupráce na polích (Turner, 1997, pp. 449–450).

Dalším z důležitých indikátorů, byla etnická diferenciaci. Jak již bylo poznamenáno, praxe byla praktikována výhradně mezi ženami chan. Skupiny jako ženy Mandžů, Mongolové, Tibeťané nebo lidé Hakka praxi svazování nepoužívali i když jí některé skupiny skrytě obdivovaly (Ross, 2014, p. 483; Turner, 1997, p. 454).

Mandžujky, obdivující malé nohy, začaly nosit boty na vysoké koturně (viz obr. 11), či s vyšší podrážkou ve tvaru loďky, velikostně pro přirozený tvar nohy které po přehození sukně, budily iluzi malých nohou (Heroldová, 2010, p. 119)

Obrázek 11 Ženy Mandžů a boty na vysoké koturně vytvářející iluzi malých nohou (Heroldová, 2010, p. 105,121)

Koncentrace minorit v některých částech Číny, tak mohla mít za následek zintenzivnění praxe svazování ze strany žen chan jako význam etnického odlišení a identifikace (Turner, 1997, p. 454).

Problémem však nebyly jen ekonomické, společenské nebo etnické variace, ale jedním z problémů, který při diferenciaci mohl nastat byl vstup cizinců do terénu a jejich snaha o popis praxe. Vstup do prostoru byl velice náročný, neboť ženy na vesnicích většinou nevycházely ze svých domů při příchodu cizinců a ti poté praxi zobecňovali, aniž by měli k ženám úplný přístup. Dokonce i umělé vytváření iluze malých nohou mohlo v terénu mást. Často se

používaly těsné ponožky, různorodě upravená obuv (viz obr. 12) aby se tak ženy přizpůsobily jak ideálu tak i fyzicky náročnější práci (Turner, 1997, pp. 451–453).

Obrázek 12 Bota upravená pro přirozené velké chodidlo budící dojem malého chodidla
(Turner, 1997, p. 463)

5.2 Lotosové boty

Gongxie (obloukové boty), *xiuxie* (vyšívané pantofle) nebo *jinlian* (pozlacené lilie). V čínštině najdeme mnoho jmen referující k botám, jež se tradičně používaly při svazování chodidel. Ve většině literatury je ale najdeme pod názvem „Zlaté lotosy“ (referující i k mutilovaným nohám) či jen Lotosové boty referující k podobě lotosových lístků nebo lotosovému pupenu (Ko, 2001, p. 17; McManus, 2013a; O’Keeffe, 2006, p. 106).

Lotosové boty se vyznačovaly celou řadou typů a stylů, které se lišily i na regionální úrovni. Společným rysem byl kuželovitý tvar, nejčastěji vyráběn z bavlny, vlny a primárně hedvábí, s pestrými barvami a bohatou výzdobou. Materiály jako látky, nitě a další příslušenství, pocházely z různých zdrojů, od putovních prodejců s levnějším zbožím, až po specializované obchody s drahým luxusním materiálem (Heroldová, 2010, p. 120; Vogelsang-Eastwood, 2018).

Základní pár bot (viz obr. 13), byl vyroben z různých materiálů, na základě jeho budoucího použití. Primárně se bota dělila na horní svršek, boky, pata a podešev. Pata společně s podešví, byla vyráběná z pevného materiálu na

podkladě moučné nebo rýžové pasty. Boky a horní svršek byly vyrobeny z bavlněných nebo vlněných pásů, které se poté pokryly hedvábím s již vytvořenou výšivkou. Výšivky buď byly kopie starších bot, vzaty z knih se vzory nebo kreativní dívky vymýšlely vzory nové. Nejčastější byly vzory květinové nebo mince ukazující prosperitu, či motýli krásu (Semmelhack, 2014; Vogelsang-Eastwood, 2018).

Obrázek 13 Pár lotosových bot, 14 x 5 cm, 20.století (Vogelsang-Eastwood, 2018)

Boty byly výhradně dělány doma, i když existovaly profesionálové. Každá žena byla zodpovědná za vyrábění svých bot. Některé ženy vlastnily někdy až několik stovek párů lotosových bot. První boty dostaly od své matky společně se začátkem procesu výuky šití a vyšívání jako tradiční postup. Boty se nestávaly pouze součástí šatníků, ale materiálovým rozšířením těla dívky a její komunikace. Vzdělané dívky psávaly poezie a dopisy, ale ngramotné dívky vyjadřovaly svou individualitu skrze lotosové boty (Ko, 2001, p. 69; O'Keeffe, 2006, p. 406; Semmelhack, 2014).

Nevěsta prostřednictvím malé lotosové boty neprokazovala jen ekonomický status či oblast odkud pochází, ale i svou individualitu a dovednosti. Některé boty byly vyráběné jako dárky pro příbuzné nebo přátele. Předtím než se dívka vdala, zprostředkovatel sňatků ukazoval potencionální rodině lotosové boty budoucí nevěsty (Ko, 2001, p. 69; McManus, 2013a).

Existovalo několik základních typů bot. Klasická denní obuv byla vyráběna z různých materiálů a nabírala různých forem, hlavně v oblasti paty, s vysokými i nízkými podpatky nebo klínky. Noční obuv byla velice podobná klasické denní obuvi s tím rozdílem, že se jednalo o daleko měkčí materiál. Největší důraz musela dívka, klást na svatební obuv skládanou ze tří kusů (venkovní obuv, obuv do ložnice a měkké boty na spaní). Svatební boty byly často z červeného saténu, někdy se objevila i zelená. Zdobením nejčastěji byly květiny v přední části boty, podobně zdobená byla i měkká část bot na spaní, jejichž povrch byl upraven tak, aby nenaplňoval jen vizuální vjemy, ale také dotykové (viz obr. 14). V další kategorii byly boty do špatného počasí (viz obr. 15), z pevnějšího materiálu jako byla plst nebo kůže, opatřené dřevěnou podešví s dřevěnými nebo železnými kolíky. Smuteční boty (viz obr. 16), si žena obouvala při účasti na pohřbech, byly bílé s minimálním zdobením nebo jen s obyčejnou šedou výšivkou. Posledním typem, byla pohřební obuv (viz obr. 17). Známkou konce období plodnosti u ženy, bylo ukončení menstruace, kdy žena naplnila svou povinnost a již se mohla oddávat odpočinku a vlastním touhám. Jejím posledním úkolem, byla výroba právě pohřební obuvi. Ta se nejčastěji vyráběla z tmavě modré bavlny s vyšitými nebo namalovanými vzory lotosového květu, jeřába nebo žebříku, symbolizující stoupaní do nebe (Ko, 2001, p. 75; Vogelsang-Eastwood, 2018).

Obrázek 14 Pár svatebních lotosových bot a „ponožek“ na spaní, délka 21,4 cm a 18,4 cm, 20.století (Ko, 2001, p. 71)

Obrázek 15 Par lotosových bot do špatného počasí, 13 x 8 cm, 20. století (Vogelsang-Eastwood, 2018)

Obrázek 16 Pár lotosových smutečních bot, 16 x 8 cm, 20. století (Vogelsang-Eastwood, 2018)

Obrázek 17 Pár pohřebních lotosových bot, délka 21.1 cm, 20.století (Ko, 2001, p. 71)

Většina dochovaných bot je datována nejpozději do 19. století, kdy praxe začala opadat. Číňané neměli zájem na uchovávání bot jako kulturní památky a většina artefaktů, které zůstaly, byly od cizinců, kteří byli těmito lotosovými botami uchvázeni natolik, že je sbíraly jako kuriozity a exotické suvenýry (Ko, 2001, p. 17–18).

5.3 Fetišismus

Malé nohy se v průběhu 13. – 19. století nestávají pouze symbolem krásy, identity a hierarchie, ale jejich skrytou částí byla i silná erotizace a velebení skrz poezie a literaturu. Mnoho mužů věřilo, že ženská sexualita byla vyjadřována skrze její malé nohy.

Již v dynastii Han (206–220 př.n.l.) císař Han, který trpěl impotencí věřil, že pokud bude držet a třít nohy konkubíny, že se vyléčí. Domnívalo se, že konkubína Zhao Feiyan, jeho oblíbenkyně, musela mít velice malé nohy, aby tak císaře ohromila (P. Wang, 2000, p. 30).

Malá noha se stala ústředním tématem tajností a nejvyšší intimnosti, která zaručila, že mužská zvědavost rostla. Obvazy se uvolňovaly nejenom v době hygieny, ale také během nejhlubší manželské intimity. Malé nohy představovaly divokou, nekontrolovatelnou ženskou sexualitu (Chan, 1970, p. 230; P. Wang, 2000, p. 79).

Existovala všeobecná víra, která byla podkládána řadou erotických manuálů, poezií a příběhů, že menší noha zintenzivňuje sexuální styk. Svázané nohy nutily ženy k menšímu a ladnějšímu pohybu, který měl mít na ženy blahodárné účinky, díky čemuž se měl zvyšovat svalový tonus ve vaginální oblasti, která tak měla účinek podobný pohlavním styku s pannou, což ovšem nebylo nikdy lékařsky dokázáno. Ovšem je třeba poznamenat, že jedním z důvodů praxe svazování bylo právě zachování cudnosti mladých dívek a vzhledem k tomu, že se provdávaly v mladém věku, většina z dívek skutečně pannami byla (Chan, 1970, pp. 230–231).

Začaly vznikat manuály a nejrůznější fetišistické kousky, které v této práci nebudu uvádět, jak používat svázané nohy při sexuálním styku. Jedním z takových manuálů byla například esej *Records of Gathering Fragrance*, od neznámého autora, který se nechal nazývat „Lotos Knower.“ V této eseji popsal přes osmnáct pozic sexuálního styku, ve kterých svázané nohy hrály ústřední erotický objekt a nástroj pro hru. Stejně tak existovalo nespočet obchodů, které tvořily boty pro speciální příležitosti, jako například pro začátek svazování nohou, ale i speciální noční obuv, která měla vyšívané pornografické obrázky uvnitř (McManus, 2013a; P. Wang, 2000, pp. 80–81).

Květina lotosu, byla důležitým symbolem v Budhismu, Taoismu i Hinduismu. Buddha považoval člověka za lotus vyrůstající ze špinavé hlíny, ale jeho květy byly nádherné a čisté. Pozření lotusu, stejně jako využití jeho symbolu jako sexuálního objektu, mělo vést k překonání oné blátivé špíny a dosáhnout čistoty (P. Wang, 2000, p. 80).

6 Závěr

Praxe svazování chodidel byla v Číně tisíciletou tradicí, která měla za následek sociální i fyzické utrpení mladých dívek po celý jejich život. Studie zaměřené na biologický stav chodidla, ukazují, jak se kostra nohy v případě svazování drasticky změnila. Vnější tlaková síla bandáží, ohýbala prsty společně s patou do středové osy chodidla, tak, že vytvořila extrémní oblouk charakteristický pro pes cavus. U 2. – 5. prstu došlo k ohnutí pod podešev a u 4. – 5. phalangu dochází k výraznější deformaci článků. Takřka vertikálně umístěná pata se stala umělým prodloužením končetiny. Aby žena byla nadále schopná lokomoce došlo k restrukturalizaci biomechanických sil, které uzpůsobily pohyb podložce pro lepší udržení rovnováhy a taktéž zmírnily bolest. Následky, které tato praxe přinesla způsobovaly ženám nepříjemnosti po celý život, mohlo docházet k natékání, infekcím, bolestivým mozolům a dalším komplikacím které se zvyšovali s postupným věkem.

Proces samotného svazování začínal u dívek mezi 3–11 lety z důvodu stále měkkých tkání, které umožnily efektivní tvarování a manipulaci. Veškerý proces, stejně jako i budoucí hygienické činnosti, se udržoval v přísné intimitě pouze mezi dívkou, její matkou a případě specialistou provádějící svazování. To zapříčinilo vytvoření větší mystičnosti, a tak i zvědavosti ze strany mužů, kteří velebili krásu malých nohou až do erotických úrovní.

Malé nohy se staly symbolem krásy, hierarchie, neboť ideální třípalcový model nemohl být dosažen každou dívkou na společenském a ekonomickém žebříčku. Etnicity, představoval praxi primárně prováděnou pouze ženami Chan i přes přímý obdiv ostatních minorit jako byly mongolové nebo mandžuské ženy. Identity, kterou dívky projevovaly v nádherné vyšívané obuvi s nejrůznější symbolikou od motýlů představující krásu, až po symboly bohatství, plodnosti apod. Genderovou diferenciaci, která byla na úpadku během 16. a 17. století, a tak opětovně nastolila hranice.

Ekonomicky se na symbol nohou můžeme podívat skrze sedavé textilní práce, které dívky musely provádět, neboť jiné fyzicky náročnější práce nebyly

příliš možné. Z toho důvodů můžeme najít i variabilitu napříč Čínou, nejen v rámci provádění svazování, ale i velikosti nohou, které se pohybovaly od 3 do 8 palců dle pevnosti svazování. Zemědělsky založené rodiny, které potřebovaly práci dívek, buďto praxi odmítaly nebo naopak, pro naplnění ideálu a zajištění lepšího sňatku, a tak posunu na sociálním žebříčku, docházelo k pozdějším nebo volnějším svazování, aby se tak zajistila dívčina mobilita.

Samotný původ praxe není zcela dobře odhadnutelný, nejbližší možný původ můžeme datovat do období 10. století na podkladě analýzy historických textů, o kterou se pokoušeli učenci už od 12. století buďto pouze jako součást jejich literárních děl, nebo se pokoušeli skrze hledání původu, o přesvědčení lidí o jeho absurdnosti, tak jak o to bylo pokoušeno následně v 19. - 20. století, kdy vlivem západních misionářů, jenž iniciovali prvotní kroky a poté se jejich myšlenek chopili místní, došlo k úspěšnému ukončení praxe.

Praxe svazování, byla dlouholetá praxe, která silným úsilím několika sfér, došla ke svému zdárnému konci. Tato praxe je dnes považována za doklad ženské podřízenosti a násilí proti ženám. Ovšem na světě nebyla a není jedinou. Ženská tělesná podřízenost se může najít v mnoha zemích v podobě různorodé záměrné deformace, ať už je to ženská obřízka, ozdobné obruče tvořící iluzi prodlouženého krku nebo korzety v Evropě ve Viktoriánském období, které drasticky měnily tvar ženského trupu. Ovšem ani moderní 21. století a země, které se za ně považují nejsou výjimkou. Dodnes lidé provádějí extrémní zásahy do svého těla, ať už chirurgické nebo jen povrchové, pod myšlenkou splnění ideálu krásy a ženy jsou dodnes nucené nosit malé střevíčky na vysokém podpatku, deformující nohu, ale budící dojem malých nohou pro uspokojení představ. A tak jako popelka v pohádce představila krásu malé nožky, i ženy v Číně ukázaly jaká bolest a utrpení musely vzniknout, aby se tak dosáhlo oné krásy. Avšak nejbizarnějším prvkem je, že ženy samotné byly a stále jsou ochotné, i přes svou bolest a odpor, tyto zásahy po celá staletí podstupovat. I přes volnost myšlení, kterou dnes mají, k tomu bude docházet ještě po další staletí, dokud něco jako ideál krásy bude v našich myslích existovat.

Seznam literatury

- Abrahams, P. (2014). *Jak pracuje lidské tělo: [ilustrovaná encyklopedie anatomie a funkcí všech částí lidského těla]*. Praha: Svojtka & Co.
- Bossen, L., Xurui, W., Brown, M. J., & Gates, H. (2011). Feet and fabrication: Footbinding and early Twentieth-Century rural Women's labor in Shaanxi. *Modern China*, 37(4), 347–383. <https://doi.org/10.1177/0097700411403265>
- Chan, L. M. V. (1970). Foot Binding in Chinese Women and Its Psycho-Social Implications. *Canadian Psychiatric Association Journal*, 15(2), 229–232. <https://doi.org/10.1177/070674377001500218>
- Čihák, R. (2009). *Anatomie I*. (2nd ed.). Praha: Grade.
- Čihák, R. (2017). *Anatomie I* (3rd ed.). Praha: Grada.
- Constable, N. (1996). What Does It Mean to Be Hakka? In N. Constable (Ed.), *Guest People: Hakka Identity in China and Abroad* (pp. 3–36). University of Washington Press. <https://doi.org/0-295-97469-9>
- Cummings, S. R., Ling, X., & Stone, K. (1997). Consequences of foot binding among older women in Beijing, China. *American Journal of Public Health*, 87(10), 1677–1679. <https://doi.org/10.2105/AJPH.87.10.1677>
- Cvalínová, D., & Al, E. (2015). Pes cavus. *Pediatr. Praxi*, 16(1), 54–55. Retrieved from <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2015/01/14.pdf>
- Fairbank, J. K. (1998). *Dějiny Číny* (Dějiny stá). Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Gamble, S. D. (2002). The Disappearance of Foot-Binding in Tingsien. *American Journal of Sociology*, 49(2), 181–183. <https://doi.org/10.1086/219351>
- Heroldová, H. (2010). *Čína, země hedvábí* (Dějiny odí). NLN - Nakladatelství Lidové noviny.
- Ko, D. (2001). *Every Step a Lotus: Shoes for Bound Feet*. University of California Press.
- Ko, D. (2005). *Cinderella's sisters: a revisionist history of footbinding* (1st ed.). Berkeley, Calif.: University of California Press.
- Mackie, G. (2006). Ending Footbinding and Infibulation: A Convention Account. *American Sociological Review*, 61(6), 999–1017. <https://doi.org/10.2307/2096305>

- Mao, J. (2012). Foot Binding: Beauty And Torture. *The Internet Journal of Biological Anthropology*, 1(2), 1–6. <https://doi.org/10.5580/11bb>
- McManus, M. R. (2013a). How Foot Binding Worked. Retrieved April 13, 2019, from <https://people.howstuffworks.com/culture-traditions/cultural-traditions/foot-binding.htm>
- McManus, M. R. (2013b). How Foot Binding Worked.
- Mei, Q., Feng, N., Gu, Y., Fernandez, J., Ren, X., & Li, J. (2015). Foot Loading Characteristics of Chinese Bound Feet Women: A Comparative Analysis. *Plos One*, 10(4), 1–9. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0121695>
- O’Keeffe, L. (2006). *Fetištické kousky. Boty*. [Praha] : Slovart, 2008.
- Reznikov, N., Phillips, C., Cooke, M., Garbout, A., Ahmed, F., & Stevens, M. M. (2017). Functional Adaptation of the Calcaneus in Historical Foot Binding. *Journal of Bone and Mineral Research*, 32(9), 1915–1925. <https://doi.org/10.1002/jbmr.3185>
- Ross, S. D. (2014). Strategies for Ending Female Genital Mutilation and Footbinding: Western Imperialism or Women’s Human Rights? In *Women’s Human Rights* (pp. 461–511). University of Pennsylvania Press. <https://doi.org/10.9783/9780812200027.461>
- Turner, C. L. (1997). Locating footbinding: Variations across class and space in nineteenth and early twentieth century China. *Journal of Historical Sociology*, 10(4), 444–479. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6443.1997.tb00196.x>
- Wang, J., & Fang, X. (2018). *Čína: stručné ilustrované dějiny: kultura, náboženství, umění, vynálezy*. (1st ed.). Praha: Universum (Knížní klub).
- Wang, P. (2000). *Aching for beauty: footbinding in China* (1st ed.). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Yuan, H. (2006). *The Magic lotus lantern and other tales from the Han Chinese*. (Foreword by Michael Ann Williams, Ed.), *World Folklore Series*. Libraries Unlimited. <https://doi.org/10.5860/choice.44-2556>
- Zhang et al. (2014). . Characteristics of the skeletal system of bound foot: a case study. *Journal of Biomimetics Biomaterials and Tissue Engineering*, 1–3.
- Zvonař et al., M. (2010). Lidská noha, diagnostika a prevence. Retrieved April 15, 2019, from https://is.muni.cz/el/1451/jaro2014/bk2053/um/lidska_noha/pages/stavba-nohy.html

Internetové zdroje

- Bat'a.cz. (2019b). Anatomie nohy. Retrieved from <https://www.bata.cz/poradna/zdravi/anatomie-nohy.html>
- History.com, E. (2018). Taiping Rebellion. Retrieved April 20, 2019, from <https://www.history.com/topics/china/taiping-rebellion>
- Luijkx, T., Mudgal, P., & Al., E. (2005). Meary's angle. Retrieved April 5, 2019, from <https://radiopaedia.org/articles/mearys-angle?lang=us>
- Roth, C. (2019). High Arch Foot Problems - Relieve Pain In Arch Of Foot. Retrieved April 24, 2019, from <https://treadlabs.com/blogs/foot-issues/high-arch-foot-problems-relieve-pain-in-arch-of-foot>
- Semmelhack, E. (2014). *The World at Your Feet: Episode 5 - Chinese Shoes for Bound Feet*. Kanada. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=or1YhJDS3Qs>
- Smetana, V. (2001). Od nohy k obuvi. Retrieved from <https://www.detskaobuv.cz/o-detske-obuvi/rady-lekaru-a-odborniku/od-nohy-k-obuvi/>
- Vogelsang-Eastwood, G. (2018). TRC Digital Exhibitions : Chinese Lotus Shoes. Retrieved from <https://trc-leiden.nl/trc-digital-exhibition/index.php/chinese-lotus-shoes>

Resume

The main aim of this thesis is detailed analysis of biological impact, significance and historical practice of footbinding. the first part of the thesis is concerned with the anatomy of normal foot to make better idea of the impact of the footbinding practice on female foot. The footbinding practice significantly deformed foot under the influence of pressure bandages and limited the basic movements.

The footbinding practice in China has a thousand years of tradition. Its origin is based on poems and ancient stories but it isn't exactly dated. The operation of practice has been estimated since the 13th century and the end of the practice occurred in the 19th century. The end of practice was requested by Chinese writers but its definitive ending was the work of Western Missionaries whose thoughts were later taken over by Chinese women.

The practice of footbinding is a great example of a practice that greatly limited and subordinated women. It ended due to the connection of several spheres, such as politic, economic and social sphere, to empower women and transfer China into modern times.

Seznam příloh

Obrázek 1 Kostra nohy – zánártní kosti (Abrahams, 2014, p. 272).....	4
Obrázek 2 Kostra nohy – nártní kosti a články prstů (Abrahams, 2014, p. 273).....	4
Obrázek 3 Klenby nohy (Abrahams, 2014, p. 275)	11
Obrázek 4 Základní morfologie mutilovaného chodidla (Reznikov et al., 2017, p. 1919)	18
Obrázek 5 Znázornění rozložení zátěže na kosti Mutilovaného vs normálního chodidla (Reznikov et al., 2017, p. 1917).....	20
Obrázek 6 3D sken případové studie mutilovaného chodidla a jeho rozložení jednotlivých kostí (Zhang et al., 2014, p. 2)	20
Obrázek 7 Bandáže pro průběh svazování (Ko, 2001, p. 55)	21
Obrázek 8 Tvar mutilovaného chodidla (Reznikov et al., 2017, p. 1916) 22	
Obrázek 9 Charakteristika Pes cavus – abnormálně zvýšený oblouk (Roth, 2019).....	23
Obrázek 10 Rozložení praxe svazování vzhledem k zemědělské produkci. Na levo praxe; Na pravo zemědělská činnost z roku 1966 (Turner, 1997, pp. 447–448).....	42
Obrázek 11 Ženy mandžu a boty na vysoké kotruně vytvářející iluzi malých nohou (Heroldová, 2010, p. 105,121)	43
Obrázek 12 Bota upravená pro přirozené velké chodidlo budící dojem malého chodidla (Turner, 1997, p. 463).....	44
Obrázek 13 Pár lotosových bod, 14 x 5 cm, 20.století (Vogelsang-Eastwood, 2018).....	45

Obrázek 14 Pár svatebních lotosových bot a „ponožek“ na spaní, délka 21,4 cm a 18,4 cm, 20.století (Ko, 2001, p. 71).....	46
Obrázek 15 Par lotosových bot do špatného počasí, 13 x 8 cm, 20. století (Vogelsang-Eastwood, 2018).....	47
Obrázek 16 Pár lotosových smutečních bot, 16 x 8 cm, 20. století (Vogelsang-Eastwood, 2018).....	47
Obrázek 17 Pár pohřebních lotosových bot, délka 21,1 cm, 20.století (Ko, 2001, p. 71)	47
Tabulka 1 Přehled Čínských dynastií, od 2100 př. n. l. do současnosti (Fairbank, 1998, pp. 779–789).....	25